

Autoreferat

Ks. Sławomir Kunka, ur. 13.03.1979 r. w Starogardzie Gd., kapłan diecezji pelplińskiej. W latach 1986-1994 uczyłem się w szkole podstawowej w Skórczu, w 1994-1998 w tamtejszym Liceum Ogólnokształcącym. Później w latach 1998-2004 jako kleryk formowałem się w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie. Pracę magisterską, zatytułowaną *Motyw cierpienia w „Dzienniczku” św. siostry Faustyny Kowalskiej*, obroniłem w 2004 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Jej promotorem był ks. dr Antoni Dunajski. Świecenia kapłańskie przyjąłem 30.05.2004 r.

W październiku roku 2006 rozpocząłem studia na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Teologii Dogmatycznej. Egzamin licencjacki zdałem 2.06.2008 r. Uczestniczyłem w seminarium naukowym prowadzonym przez ks. prof. dr. hab. Krzysztofa Góździa (Katedra Historii Dogmatów). Pod jego kierunkiem przygotowałem rozprawę doktorską zatytułowaną *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II*. Publiczna obrona rozprawy doktorskiej miała miejsce 17.06.2010 r.

Zostałem zatrudniony jako asystent przy Katedrze Historii Dogmatów na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II (od 1.10.2010 r.), jako adiunkt (od 1.10.2011 do 30.09.2015 r.). W tym czasie wykładałem teologię dogmatyczną w MSD w Lublinie oraz w WSD w Kielcach [Załącznik A].

Z dniem 1.10.2016 r. zostałem zatrudniony jako asystent w Katedrze Teologii Fundamentalnej i Dogmatycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (od 1.10.2018 r. jako adiunkt). Obecnie jest to Katedra Teologii Systematycznej. Od 1.10.2010 r. nieprzerwanie wykładam teologię dogmatyczną w WSD w Pelplinie, gdzie także od 1.09.2015 r. spełniam posługę ojca duchownego. W ramach studiów podyplomowych dla katechetów od 2018 roku prowadzę zajęcia z wybranych traktatów teologii dogmatycznej. Dnia 3.01.2020 r. przez biskupa pelplińskiego Ryszarda Kasynę zostałem mianowany cenzorem ksiąg religijnych [Załącznik B].

Zainteresowania moje dotyczą personalizmu uniwersalnego, antropologii teologicznej, soteriologii integralnej oraz mariologii. Główną oś mojego obecnego zaangażowania naukowego wyznacza nurt tzw. mariologii obiektywnej. To nowy kierunek, pionierski, choć głęboko związany z personalizmem uniwersalnym i protologią integralną.

Opis dorobku naukowego przedstawiony zostanie w następujących punktach:
--

- I. Cykl 12 artykułów: *Teologia płciowości człowieka w optyce natury i łaski*.
- II. Przestrzenie tematyczne badań poza cyklem artykułów.
- III. Aktywność naukowa poza uczelnią i o zasięgu międzynarodowym.

I. Cykl 12 artykułów: *Teologia płciowości człowieka w optyce natury i łaski*

I. Dar stworzenia na obraz Trójjedynego Boga

1. *Bóg Stwórcą człowieka*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2011 t. 3(58), s. 187-199.
2. *Obraz Boży w człowieku*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2012 t. 11, s. 113-131.
3. *Grzech pierwotny a obraz Boży w człowieku*, „Polonia Sacra” 2014 nr 4(37), s. 59-79.
4. *Mężczyzna i kobieta obrazem Boga. Płeć a obraz Boży w człowieku*, „Teologia w Polsce” 2013(7) nr 2, s. 101-113.

II. Osoba ludzka a jej płciowa natura

5. *Natura i osoba. Personalistyczne ujęcie natury człowieka według Karola Wojtyły*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2013 t. 5(60), s. 119-140.
6. *Natura człowieka a ludzka płciowość*, „Teologia w Polsce” 2012(6) nr 1, s. 89-100.
7. *Natura Boga a płeć człowieka*, „Roczniki Teologiczne” 2015 t. 62, z. 2, s. 207-226.
8. *Szkic do teologii ludzkiej płciowości*, „Polonia Sacra” 2012 nr 31(75), s. 177-198.

III. Płeć w perspektywie zbawczej

9. „*Równi aniołom*” (Łk 20, 36). *Płeć człowieka w perspektywie wieczności*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2012 t. 4(59), s. 243-258.
10. *Chwałą Ojca żyjące dzieci. Szkic do protologii integralnej*, „Studia Pelplińskie” 2017 t. 50, s. 275-289.
11. *Misterium dziewiczej Matki Boga w cieniu jerozolimskiej świątyni. Czy Maryja wychowywała się w świątyni?*, „Teologia w Polsce” 2022(16) nr 1, s. 67-79.
12. *Józef z Nazaretu – ojciec przy Dziewicy. Eden na nowo odczytany*, „Studia Pelplińskie” 2022 t. 56, s. 195-216.

Opis merytoryczny treści 12 artykułów naukowych

- A). Wprowadzenie metodologiczne
- B). Postawienie problemu badawczego
- C). Streszczenie treści cyklu

Rozdział I. Dar stworzenia na obraz Trójjedynego Boga

1. Bóg Stwórcą człowieka
2. Obraz Boży w człowieku
3. Grzech pierwotny a obraz Boży w człowieku
4. Mężczyzna i kobieta obrazem Boga. Płeć a obraz Boży w człowieku

Rozdział II. Osoba ludzka a jej płciowa natura

5. Natura i osoba. Personalistyczne ujęcie natury człowieka według Karola Wojtyły
6. Natura człowieka a ludzka płciowość
7. Natura Boga a płeć człowieka
8. Szkic do teologii ludzkiej płciowości

Rozdział III. Płeć w perspektywie zbawczej

9. „Równi aniołom” (Łk 20, 36). Płeć człowieka w perspektywie wieczności
10. Chwałą Ojca żyjące dzieci. Szkic do protologii integralnej
11. Misterium dziewiczej Matki Boga w cieniu jerozolimskiej świątyni. Czy Maryja wychowywała się w świątyni?
12. Józef z Nazaretu – ojciec przy Dziewicy. Eden na nowo odczytany

- D). Zakończenie i wnioski merytoryczne z treści 12 artykułów
- E). Nowe perspektywy badawcze
- F). Konkluzja

Żaden badacz nie działa w próżni. Choć teologia jest drogą ku największym tajemnicom, do których człowiek może się zbliżyć, to rozwija się ona w oparciu o niezmienną Tradycję, a praca młodych teologów bazuje na dorobku poprzednich pokoleń.

A). Wprowadzenie metodologiczne

Przedstawione do recenzji artykuły stanowią pewien zakres badań, które autor rozpoczął w 2010 r. jako pracownik Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie i kontynuował już bliżej rodzinnych stron – na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Choć swoje teksty publikował w różnych czasopismach wydawanych w Krakowie, Kielcach, Warszawie, Włocławku, to swój warsztat pracy tworzył w środowisku lubelskim (KUL) i toruńskim, czyli także pelplińskim (UMK). Stąd podejmowane zagadnienia i sposób ich opracowania stanowią kontynuację i nawiązanie do takich teologów, jak ks. dr hab. Jerzy Buxakowski, prof. WSD w Pelplinie, czy ks. prof. dr hab. Czesław S. Bartnik. Za nimi zaś kryje się teologiczna praca Sługi Bożego ks. Wincentego Granata czy ks. Franciszka Sawickiego. Inspiracje teologiczne czerpane już z konkretnych obszarów badawczych pochodzą od młodszego pokolenia teologów polskich. Szczególnie są nimi: ks. prof. dr hab. Krzysztof Gózdź, o. prof. dr hab. Jarosław Kupczak OP, o. prof. dr hab. Andrzej A. Napiórkowski OSPPE czy o. prof. dr hab. Jacek Bolewski SJ (†2012). Z inspiracji zagranicznych można wymienić takich teologów jak: o. René Laurentin (†2017), prof. Mark Miravalle (Franciscan University of Steubenville) czy Christopher West (świecki teolog amerykański).

Naukowy tok osobistego rozwoju autora został określony przez specyfikę studiów i funkcje pełnione w duszpasterstwie i w posłudze akademickiej. Podjęta w ramach studiów doktoranckich i przygotowania dysertacji analiza myśli filozoficznej Karola Wojtyły oraz jego nauczania pasterskiego jako kardynała i papieża zaowocowała opracowaniem książkowym oraz otwartymi perspektywami dalszych badań w ramach tzw. antropologii adekwatnej. Bazuje ona na pierwotnych doświadczeniach człowieka opisanych przez autorów natchnionych w Rdz 1-3. W trakcie pracy nad przygotowaniem tezy doktorskiej pojawiło się wiele kwestii, które wówczas nie mogły zostać podjęte ze względu na ściśle określone pole badawcze i ograniczenia natury formalnej. W świetle aktualnych pytań o człowieka jako osobę i jego naturę oraz o statut płciowości mężczyzny i kobiety w strukturze relacji międzyludzkich konieczne okazuje się rozwijanie tego, co wykraczało poza zakres wcześniejszych analiz i naukowych poszukiwań. To, co znacząco różni opisywany cykl artykułów od wcześniejszych badań, to szerszy zakres źródeł i omawianych autorów oraz ukierunkowanie na niepodjęty wówczas szerzej temat płciowości człowieka. Antropologia adekwatna, choć pozostaje znaczącym narzędziem interpretacji źródeł teologicznych, to została ubogacona o integralne rozumienie protologii, co dochodzi do głosu szczególnie w końcowych artykułach cyklu. Trzy ostatnie artykuły wyraźnie ukierunkowują myśl na refleksję mariologiczną, dając podwaliny pod konstruowanie tzw. mariologii obiektywnej. Poszerzona i rozwinięta treść dwóch ostatnich została dołączona do wydania książkowego: *Maryja Matka – tajemnica Ojca. Szkice do mariologii obiektywnej*, cz. 4, Pelplin 2022 (rozdz. 2 i 6).

Celem cyklu omawianych publikacji nie jest reakcyjna odpowiedź na agresywne postulatory ideologii *gender* i związane z nią dyskusje czy donosy medialne¹. Na marginesie

¹ Zob. *Orthodox Christianity and Gender. Dynamics of Tradition, Culture and Lived Practice*, red. H. Kupari, E. Vuola, London 2019; A. Fausto-Sterling, *Sexing the Body. Gender Politics and the Construction of Sexuality*, New York 2000; G. Kuby, *Globalna rewolucja seksualna. Likwidacja wolności w imię wolności*, tłum. D. Jankowska, J. Serafin, wyd. 2 popraw. i uzup., Kraków 2013; M. A. Peeters, *Gender – światowa norma polityczna i kulturowa. Narzędzia rozeznania*, tłum. L. Woroniecki, Warszawa 2013.

pola badawczego pozostanie także kwestia *gender mainstreaming* czy zajmowanie się teorią *queer*. Przedstawione artykuły stanowią pozytywny wykład oparty na niezmiennych podstawach Objawienia Bożego w kwestii teologii człowieka. Zauważalny będzie brak płaszczyzny dyskusyjnej i apologetycznej przedstawianych tekstów (poza małymi wyjątkami), co jest zabiegiem przemyślanym i zamierzonym dla realizacji przyjętego w cyklu artykułów nadrzędnego celu. Ze swej natury antropologia teologiczna czerpie z treści innych traktatów dogmatycznych: trynitologii, chrystologii, charytologii czy mariologii. Ważną okolicznością jest fakt, że seria artykułów dotyczy zakresu teologii ściśle dogmatycznej, a nie pastoralnej, duchowości, moralnej czy pedagogiki. Zaprezentowane teksty stanowią pokłosie badań autora przeprowadzonych na przełomie lat 2011 i 2022. W takim przedziale czasowym powstawania tekstów nietrudno odkryć element wewnętrznego rozwoju i pogłębienia pewnych wątków w kolejnych opracowaniach.

Omawiany tutaj cykl artykułów nie stanowi ostatecznego stanu badań, ale zamkniętą strukturę problemową, która została przedstawiona do recenzji. Zawarte w tych artykułach postulaty nie wyczerpują warsztatu naukowego autora, gdyż ich rozwinięciem są dalsze badania z zakresu tzw. mariologii obiektywnej czy opracowania natury integrującej (soteriologia, eklezjologia), o czym będzie jeszcze mowa w kolejnych punktach autoreferatu.

B). Postawienie problemu badawczego

Dzieło stworzenia jest pierwszym aktem „bezpośredniego” oddziaływania Stwórcy na stworzenie. Z dziełem tym wiąże się nadanie światu i poszczególnym bytom konkretnej natury. Człowiek ma także sobie właściwą naturę, która jest darem Stwórcy. Skoro natura mówi o bezpośredniej relacji człowieka do Boga (stworzenie – Stwórca), to czy można z tego, jaki jest człowiek, wnioskować, jaki jest Bóg i na odwrót? Albo, czy płeć człowieka może coś powiedzieć o Bogu, albo natura Boga o płci człowieka?

W naturę człowieka wpisuje się jego płciowość. To ona odsłania też prawdę, że człowiek zawsze jest odniesiony do kogoś innego (innej osoby), że nie wystarcza sam sobie. Jego wewnętrzna harmonia duszy i ciała idzie w parze z harmonią zewnętrzną: człowiek to mężczyzna i kobieta. Owa harmonia to zaś jedność w różnorodności. Jak dusza nie jest ciałem, tak mężczyzna nie jest kobietą, lecz jak człowieka nie ma bez ciała ani bez duszy, tak natura ludzka ma równocześnie dwa wymiary, dwa wyrazy: męskość i kobiecość.

Płeć jest takim elementem struktury człowieka, takim wymiarem jego bytu i egzystencji, który wpisuje się w to, co najbardziej człowieka określa: myśl, wolę, działanie, przeżywanie. W Księdze Rodzaju pada jasne stwierdzenie: „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1, 27). Pewnie do czasów Chrystusa, który objawił światu Boga Trójjedynego, było to w pewnym sensie usprawiedliwione. Na poziomie jedności Boga (jedna natura) nie wybrzmiewa bowiem w pełni owo podobieństwo (Bóg – człowiek: mężczyzna i kobieta). Jednak w świetle troistości Boga i Jego Osobowych relacji w łonie Trójcy widać to wyraźniej. Człowiek jest zdolny do budowania różnych relacji, w tym tej wyjątkowej – komunii osób. Świadczy to o wspólnotowej naturze człowieka. Stworzenie człowieka jest tożsame ze stworzeniem rodziny ludzkiej, w której człowiek uczy się swojej roli. Bez rodziny nie ma człowieka. To spostrzeżenie prowadzi do kolejnego wniosku dotyczącego ludzkiej natury. Płeć człowieka jest dla niego „przestrzenią” stawania się bardziej człowiekiem. Płeć nie jest przeszkodą dla dzieła Odkupienia. Odkupienie człowieka nie polega też na „wyzwoleniu” go z płciowej własności. Mężczyzna i kobieta zostali odkupieni właśnie tacy, jakich czyni ich płeć, tak w aspekcie indywidualnym (*Redemptor hominis*), jak i komunijnym. Nawiązując do związku człowieka z rodziną, można też powiedzieć, że Bóg nie tylko stworzył rodzinę, ale też rodzinę odkupił. Zatem Chrystus jest *Redemptor familiae*. Każdy bowiem konkretny człowiek

wychodzi z konkretnej rodziny. W niej się rodzi (nawet jeśli jest niepełna) i w niej przyjmuje dar wiary, a także Odkupienia.

Teologia dogmatyczna chce dostarczyć człowiekowi wierzącemu (w takim bowiem *fides et ratio* najpełniej ukazują się jako wzajemnie sobie potrzebne) podstaw teoretycznych, zaczerpniętych z Objawienia Bożego, do praktyki codziennego życia, aby stało się ono „ofiara żywą, świętą, Bogu przyjemną” (por. Rz 12, 1). Dlaczego właśnie teologia dogmatyczna miałaby się interesować tematem ludzkiej płciowości? Czy przez to nie narusza swoich kompetencji, wchodząc na teren teologii moralnej? Stworzenie, grzech pierworodny, obraz Boży, Odkupienie – to jej obszar pierwszoplanowego zainteresowania. Starając się wypełnić swoje „pierwszorzędne” zadanie, refleksja teologii dogmatycznej (dogmatyków) powinna poddać refleksji właśnie temat ludzkiej płciowości.

W przyjętej tu metodzie interpretacji tekstów objawionych chodzi o ujęcie najbardziej integralne, adekwatne. Takie, w którym ciało i dusza, natura i łaska, mężczyzna i kobieta, jednostka i wspólnota są sobie w sposób właściwy przyporządkowane. Tłem takiego ujęcia jest odwieczny plan Boga wobec swego stworzenia, tak poszczególnych osób, jak i całości wszystkiego, co jest. W antropologii teologicznej jedno bez drugich po prostu nie istnieją. Ujęciem nadrzędnym dla tych wszystkich porządków poznania i określenia człowieka jest ujęcie personalistyczne. Kluczem do poznania rzeczywistości jest personalizm, i to uniwersalny, który może powiedzieć o człowieku najwięcej, bo ujmuje go takiego, jaki on jest, a nie jak chciałby sam siebie postrzegać. Współczesny człowiek zatracą się w świecie własnych koncepcji, odbierając sobie jednocześnie „dostęp” do sensu własnego istnienia, który nie może być zredukowany do własnych idei, ale potrzebuje transcendentnego Źródła, które jako Stwórca „usprawiedliwi” go w jego własnych oczach.

C) Streszczenie treści cyklu

Rozdział I. Dar stworzenia na obraz Trójjedynego Boga

Człowiek nie jest Bogiem. Jednak aby być sobą, Boga potrzebuje. Inaczej, pozbawiony świadomej relacji ze Źródłem swego istnienia, zubaża swoją egzystencję (por. KDK, 13) i nie wykorzystuje całego potencjału swojej natury. Właśnie natura człowieka dogłębnie odczytana odnosi go do Stwórcy. Ukazuje mu, że jest bytem przygodnym, że nie stanowi sam w sobie racji własnego istnienia. Jako stworzony człowiek istnieje, bo istnieje „Ktoś większy” od niego. Ten „Ktoś” istnieje inaczej, żyje innym życiem (zob. Wj 3, 14). Jednak pragnie się swoim życiem dzielić z człowiekiem.

Poniżej omawiane teksty oparte zostały na tekstach biblijnych, które poddane są katolickiej egzegezie (kontekstualnej, holistycznej) z zastosowaniem zasad hermeneutyki ciągłości oraz analogii biblijnej (między Starym i Nowym Testamentem) oraz analogii wiary (między wszystkimi prawdami wiary wynikającymi wprost z Objawienia). By poszerzyć walor obecności świadectwa z Tradycji, odwołano się także do nauki Ojców Kościoła czy pisarzy starożytnych.

1. Bóg Stwórcą człowieka

O tym, że stworzenie człowieka było również dla Boga wielkim „wydarzeniem”, świadczą słowa: „Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam” (Rdz 1, 26). Artykuł stara się przypomnieć, że jedynie mężczyzna i kobieta w całym świecie materialnym mogą świadomie rozpoznać swego Stwórcę. Człowiek, będąc wyjątkowym dziełem Trójcy Świętej, przez swoje życie duchowe nadaje głębszy sens wszystkiemu, co go otacza. Historia ludzkości dokonuje się w czasie i przestrzeni. Wypełniają ją również inne stworzenia, które zgodnie ze swoją naturą mają człowiekowi pomóc dojść do poznania prawdy własnego bytu i do

uświęcenia. Wszystko, w co Bóg uposażył człowieka, jest dla niego darem. Jako taki ma wartość ontologiczną i moralną. Nie ma nic, co mogłoby człowiekowi przeszkodzić w rozpoznaniu i uwielbieniu Pana wszelkiego istnienia, co wynikałoby bezpośrednio z prawa naturalnego. Grzech, przeciwny prawdzie stworzenia, jest zaś tym, co wnosi zamęt i burzy harmonię między Stwórcą i światem przygodnym.

Jako stworzony na Boży obraz i podobieństwo człowiek jest zdolny odpowiedzieć Bogu na dar swego istnienia przez przyjęcie postawy sprawiedliwości. Polega ona na szacunku do tego, czym Trójjedyny Bóg obdarzył go jako swe stworzenie i jako osobę. Życie człowieka jest odkrywaniem dobroci i potęgi Boga.

2. Obraz Boży w człowieku

Drugi artykuł ukazuje prawdę, iż nie ma innego stworzenia, które byłoby równe człowiekowi w świecie widzialnym. To, co specyfikuje mężczyznę i kobietę w ich człowieczeństwie, jest skutkiem istnienia ludzi jako rozumnych stworzeń. Konstytutywne jest ich bycie na obraz i podobieństwo Boże. Ta prawda wiary znajduje swe dopełnienie i uzasadnienie w fakcie Wcielenia Syna Bożego. Dokonało się to w łonie Dziewicy z Nazaretu, w kontekście Jej życia rodzinnego i dziejów całego Izraela. Bóg zamieszkał pośród ludzi, kobiet i mężczyzn, sam przyjmując naturę ludzką jako Mężczyzna.

Człowiek jako mężczyzna i kobieta, z natury powołany jest do życia społecznego. Ich oblubieńcze zjednoczenie stanowi podstawową formę komunii osób. Mężczyzna odnajduje się w relacji do kobiety, a kobieta staje się bardziej świadoma siebie w odniesieniu do mężczyzny. Ich wzajemna pomoc w tym, co najbardziej istotne, pozwala im obojgu żyć prawdą własnego bytu. Ciało, stanowiące ważny element ich człowieczeństwa, bierze realny udział w ich wzajemnym odniesieniu, a także w ich wspólnym odniesieniu do Stwórcy. Są bowiem obrazem Boga tak poprzez swoje człowieczeństwo, jak i przez wynikające z niego wzajemne relacje. Człowiek jest uczyniony na obraz Boży w całym zakresie swego osobowego bytu, jako ciało i poprzez ciało, w byciu mężczyzną i w byciu kobietą, w byciu dla kobiety i w byciu dla mężczyzny.

Artykuł podkreśla ważną kwestię traktowania biblijnych terminów „obraz” i „podobieństwo” jako jednej kategorii antropologicznej. Inne podejście (odróżniające aspekt ontologiczny – nieutralny od moralnego – utracalnego) jest historycznie uzasadnione, ale odbiega od pierwotnego znaczenia biblijnego. Zgodnie z nim należy w obu terminach widzieć jedną rzeczywistość. Człowiek istnieje na obraz i podobieństwo swego Stwórcy przez to, kim jest i jaki powinien się stawać. Z uważnej analizy tekstów biblijnych oraz ze znaczenia hebrajskiego słowa *'ādām* wynika, że słowa „obraz i podobieństwo Boże” są w człowieku czymś wewnętrznym, głęboko zespolonym z tym, kim człowiek jest ze swej natury, czyli z ustanowienia Stwórcy. Cieleśność oraz rzeczywistość obrazu i podobieństwa Bożego w człowieku spotykają się w nim na poziomie osobowym. Osoba ludzka żyje w ciele i poprzez nie także realizuje swoje „pierwotne” powołanie i przeznaczenie.

3. Grzech pierworodny a obraz Boży w człowieku

Godny podkreślenie jest fakt, że pierwszymi adresatami tekstów biblijnych, opisujących grzech Ewy i Adama oraz jego „uniwersalne” skutki, są ludzie żyjący już w grzechu pierworodnym. Trzeci artykuł dotyka zagadnienia opisanego w Rdz 3, gdyż ono pogłębia rozumienie tematu człowieka w jego ciele oraz życiu dla innych i z innymi ludźmi. Powstaje pytanie o relację między naturą człowieka, grzechem Ewy i Adama, grzechem pierworodnym i dziełem Odkupienia dokonany przez Syna Niepokalanej Dziewicy. Artykuł nakreśla kontekst teologiczny, w którym możliwe staje się uchwycenie znaczenia wszystkich tych zagadnień i ich wzajemna perychoreza.

Z opisów stworzenia w stanie niewinności i grzechu początku (dotyczącego konkretnych osób Ewy i Adama) wynika, że przez grzech pierwszej pary ludzka natura została pozbawiona łaski uświęcającej. Wiąże się z tą utratą także pozbawienie człowieka pewnych darów łaski wiążących się ze stanem „pierwotnym”. Zrodzony już w skutkach grzechu pierwotnego człowiek wciąż jest obrazem i podobieństwem swego Boga. Niestety, prawdą jest też, że dotykający natury ludzkiej grzech pierwotny ogranicza wyrazistość tego obrazu w człowieku powołanym do bytu przez Trójjedynego. Ograniczenie to implikuje potrzebę Odkupienia. Człowiek już sam, o własnych siłach, nie może spełnić swego nadprzyrodzonego powołania.

Artykuł omawia chrześcijańską koncepcję śmierci, która każe widzieć ją szerzej niż tylko jako nieuchronną i powszechną konsekwencję nieposłuszeństwa Prarodziców. Śmierć Sprawiedliwego, Wcielonego Syna Bożego, rzuciła nowe światło na tajemnicę przemijania i śmierci. W świetle ofiary krzyża Syna i Jego posłuszeństwa Ojcu śmierć człowieka jawi się jako narzędzie zbawienia ludzkości i odnowienia stworzenia. Jest aktem wolności, umieraniem dla ocalenia braci, co stanowi odwrotność zbrodni bratobójstwa Kaina. Wyznacznikiem tzw. porządku stworzenia jest natura człowieka. To prawda Stwórcy zapisania w istnieniu człowieka jako Bożego obrazu. Przyjęcie trynitarnego rozumienia tego obrazu i podobieństwa zakłada kategorię daru z siebie dla dobra innych. We wzajemnym darze z siebie mężczyzna i kobieta stają się jedno, tworząc *communio personarum*. Tej zdolności daru z osoby dla osoby grzech pierwotny nie zniszczył. Historia życia poszczególnych małżeństw i rodzin jest zapisem zbawczego dopełniania się „oblubieńczego” znaczenia ciała mężczyzny i kobiety. Jego fundamentem jest obraz i podobieństwo Boże w człowieku, a głębia tego zapisu dotyka tajników serca męża i żony, matki i ojca.

4. Mężczyzna i kobieta obrazem Boga. Płeć a obraz Boży w człowieku

Czwarty artykuł stawia sobie za cel pogłębienie rozumienia fenomenu ludzkiego życia jako mężczyzny i kobiety w optyce tego, kim każde z nich jest dla Boga. Najpierw zostaje omówiona natura jedności mężczyzny i kobiety w ich realizowaniu obrazu Boga. Każdy człowiek bierze bezpośredni udział w tym obrazie. Miejscem wyjątkowym realizacji Bożego podobieństwa jest wzajemne odniesienie ich dwojga. Dalej artykuł podejmuje temat roli „oblubieńczego” znaczenia ludzkiego ciała w urzeczywistnianiu Bożego podobieństwa. W jedności mężczyzny i kobiety, męża i żony, człowiek stanowi „jedność w różnorodności”. Jest to możliwe przez „oblubieńczy” sens ludzkiego ciała. W sensie tym wypowiada się rzeczywistość płci, nie tylko na poziomie cielesnym, ale w głębi ich osobowej istoty. Bez tego ich *communio personarum* byłoby pozbawione fundamentu i celu.

Ważną kwestią, już wcześniej podejmowaną, ale w tym artykule bardziej pogłębioną, jest zagadnienie płci w kontekście trynitarnego rozumienia obrazu Bożego. „Oblubieńczy” sens ciała ujawnić się może jedynie w relacji osoby do osoby. Dopiero taka relacja może w pełni zaangażować władze duszy i ciała, w które wyposażeni są kobieta i mężczyzna w swym osobowym istnieniu i działaniu. Bóg, którego oboje są obrazem i podobieństwem, jest Trójjedyny. Konsekwencje tej prawdy są wielkiej wagi dla implikacji antropologicznych, o których artykuł szerzej stanowi.

Na zakończenie podjęta zostaje także sprawa płodności. Wiąże się ona z płciowością, która uczestniczy w realizowaniu podobieństwa do Stwórcy. Na marginesie tej kwestii pojawia się pytanie o prawdziwe źródło pochodzenia i życia człowieka w rodzinie. Choć każdy pochodzi od kogoś innego, to Ojcem wszystkich jest Bóg (por. Ef 3, 14-15). Płodność męża i żony jest ich wzajemnym darem, ale ostatecznie każde z nich odzwierciedla w swoim ciele i poprzez nie wspaniałomyślność i „płodność” samego Stwórcy. Rodzicielstwo jest szczytem „oblubieńczego” sensu ciała. Przez płodność mąż i żona stają się rodzicami. Do układu wzajemnego daru dołącza się trzecia osoba – dziecko jako dar od Boga, a przez to

męża dla żony i jej dla niego. Płodność zakłada rzeczywistość rodzicielstwa. Ważnym wymiarem ludzkiej płodności jest „płodność z Ducha”, czyli duchowe macierzyństwo i ojcostwo.

Rozdział II. Osoba ludzka a jej płciowa natura

Gdzie przestaje się podejmować temat natury, tam pojawiają się wynaturzenia, które znajdują dla siebie miejsce tak w rozbudowanych koncepcjach myślowych parafilozoficznych jak i w praktyce życia codziennego. Wynaturzenie to najbardziej pierwotna forma nieposłuszeństwa wobec Stwórcy natury. Nie temat natury potrzebuje uwagi człowieka, ale człowiek potrzebuje głębszego namysłu nad własną naturą, aby nie stać się ofiarą nienaturalnych prawideł, w świetle których mniej lub bardziej świadomie naraża się na samoodrealnienie i powolną śmierć przez własnoręcznie wygenerowane „wirusy” wynaturzenia w najróżniejszych jego odmianach.

5. Natura i osoba. Personalistyczne ujęcie natury człowieka według Karola Wojtyły

Artykuł, bazując na opracowaniach Karola Wojtyły z lat przed pontyfikatem (1957-1978), omawia kontekst filozoficzny pojawienia się terminów „osoba” i „natura” oraz ich znaczenie antropologiczne. Problem rozumienia ludzkiej natury leży u podłoża tradycyjnej koncepcji prawa naturalnego, która obecnie znajduje wielu „systemowych” przeciwników. Odrzucenie klasycznych założeń musi skutkować głębszym „pęknięciem” intelektualnym, prawnym i moralnym, niż można by przypuszczać. Bolesne konsekwencje walki z kategorią prawa naturalnego są ostatecznie konsekwencjami odrzucenia wszelkich praw Stwórcy wobec stworzenia. Może wydawać się, że teksty Wojtyły już się przedawniły. Złudzenie to jednak mija, gdy sięgnie się do nich po wcześniejszym przygotowaniu i zorientowaniu w ich specyficznej terminologii. Myśl tego *sui generis* „tomistycznego fenomenologa” charakteryzuje wielka łątność integralnych ujęć tego, co w systemach innych intelektualistów wydaje się nie do pogodzenia.

Artykuł na kanwie wielu cennych spostrzeżeń i sugestii filozoficznych Wojtyły omawia temat moralności aktów osoby ludzkiej. Pierwszym krokiem jest ukazanie głoszonego przez współczesne mu systemy filozoficzne konfliktu. Chodzi o pozorny konflikt między osobą a prawem naturalnym. Ideową podstawą tego konfliktu jest założeniowe przeciwstawianie osoby i natury. Pomyślnie udaje się wykazać, że sporu nie ma, gdy uzna się klasyczne rozstrzygnięcia w kwestii definicji osoby. Rezultatem rozważań jest postulat integracji osoby i natury na poziomie tego, czy są wzajemnie dla siebie, bez naruszania granicy klasycznych rozróżnień. Owocuje to głębszym szukaniem i odnalezieniem odpowiedzi na pytanie, jak natura człowieka, z wpisanym w nią prawem i porządkiem stworzenia, staje się płaszczyzną międzyosobowego dialogu Dawcy natury i stworzonej osoby ludzkiej. Konkluzje zaproponowane przez Wojtyłę posłużą do dalszego budowania katolickiej koncepcji ujmowania kategorii: osoba – natura – płęć.

6. Natura człowieka a ludzka płciowość

Z samej swej natury człowiek jest otwarty na łaskę nadprzyrodzoną. Nie można pojąć, kim jest człowiek jako osoba, bez zrozumienia jego natury. To daje podstawę do przyjęcia istnienia w strukturze ludzkiej osoby także rzeczywistości Bożej łaski, czyli nadprzyrodzonego daru udzielonego ku uświęceniu i zbawieniu człowieka. Antropologia, jeśli pragnie pozostać wierna ujęciu personalistycznemu, nie może bagatelizować tematu ani natury (odnośnie do Stwórcy), ani łaski nadprzyrodzonej (odnośnie do Odkupiciela i Ducha Uświęciciela). Ostatecznie jednak natura człowieka nie da się odseparować od

rzeczywistości łaski nadprzyrodzonej, choć sama ujmowana jest na odrębnej płaszczyźnie poznawczej.

Ludzka natura nie jest czymś abstrakcyjnym, gdyż należy do konkretnej osoby. W konkretnym byciu osobowym się ujawnia i realizuje. Sama zaś pozwala osobie istnieć i działać. Wspólna jest natura wszystkich ludzi, jedna dla całej ludzkości. Podkreślić jednak należy, co ma ogromne znaczenie w aspekcie podejmowanego w niniejszym cyklu tematu, że natura ta przybiera dwojaki wyraz: męski i żeński. Wnosić zatem należy, co czyni omawiany artykuł, że płeć człowieka jest konstytutywnym elementem i wyrazem ludzkiego bytu. Płciowość mężczyzny i kobiety ma swój wymiar etyczny, który ujawnia między innymi cnota czystości. Skoro człowiek został przez Boga stworzony jako mężczyzna i kobieta, to jego płeć ma również doniosłe i nienaruszalne znaczenie teologiczne. Konkluzją niniejszego artykułu jest twierdzenie, że męskość i kobiecość, wraz z odpowiadającym im ojcostwem i macierzyństwem, są podstawowymi formami realizacji Bożej woli w życiu konkretnego człowieka, a także płaszczyzną uświęcania osoby ludzkiej.

7. Natura Boga a płeć człowieka

Kolejny artykuł podejmuje analizę relacji natury Boga w zestawieniu z naturą człowieka: mężczyzny i kobiety – jako Jego obrazu. Płeć określa mężczyznę i kobietę nie tylko na poziomie biologicznym, psychicznym czy społecznym, ale i osobowym. Dzięki swej płciowości mogą oboje budować jedność na zasadzie *communio personarum*. Dokonuje się to dzięki różnicy ich płci. Różnica ta uzdalnia ich do wzajemnego odniesienia i uczestnictwa w rzeczywistości obrazu i podobieństwa Bożego: Ojca, Syna i Ducha Świętego (Jednego Boga w Trzech różnych Osobach). Płeć otwiera również na dar macierzyństwa lub ojcostwa, który swe źródło ma w Bogu. Jako takie nie może podlegać prawu samostanowienia człowieka wbrew temu, co Bóg zamierzył przez prawo natury, czyli w porządku stworzenia.

Choć człowiek jest obrazem i podobieństwem Stwórcy, to natura Boga przewyższa wszelkie stworzenia, widzialne i niewidzialne. Ze względu na sposób objawienia Boga Jedyne w Starym i Trójjedynym w Nowym Testamencie użyty jest język analogiczny. Ludzkie pojęcia, obrazy i alegorie służą ukazaniu człowiekowi tajemnicy wszechmogącego i wiecznego Boga. W kluczu uniżenia wobec stworzenia, Opatrzność Boża zezwala na nadawanie Stwórcy cech męskich i żeńskich. W celu opisania miłości Bożej porównuje się ją do miłości ojca lub matki. Element niepodobieństwa (analogat) jest nieporównywalnie większy od tego, co stanowi o podobieństwie (analogon) między Bogiem a stworzeniem. W tym sensie Boże „ojcostwo” i „macierzyństwo” nie są tego samego stopnia i poziomu, co ludzkie rodzicielstwo. Bóg jest ponad tym, co w ludzkiej naturze określone jest płciowością. Używane do ukazania tajemnicy Boga kategorie antropomorficzne nie mogą być rozumiane dosłownie, lecz zgodnie z duchem, w którym zostały zastosowane.

Gdy mowa w trynitologii o odwiecznym „rodzeniu”, które stanowi element wewnętrznego życia Boga, rozumie się przez to rodzenie „ponadpłciowe”. Nie jest ani męskie, ani żeńskie. Dokonuje się w relacji Ojca i Syna na poziomie ich Boskiej natury, na mocy której są współistotni. Na tej samej zasadzie o ojcostwie Boga mówi się w „nadludzkim” sensie. Boży Syn, Wcielony z Maryi Panny, objawia Boga jako Ojca także w znaczeniu wyższym, „ponadcielesnym”, całkowicie Boskim. Potwierdzają to słowa z Prologu Ewangelii św. Jana: „Boga nikt nigdy nie widział, Ten Jednorodzony Bóg, który jest w łonie Ojca, [o Nim] pouczył” (J 1, 18; zob. Ps 110, 3). Choć w Piśmie św. znaleźć można porównania miłości i dobroci Boga do miłości macierzyńskiej, to nie znajdziemy bezpośredniego określenia Boga Matką, lecz właśnie nazywany jest On Ojcem, i to zarówno w Starym, jak i w Nowym Testamencie.

Artykuł przywołuje słowa *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, że „Bóg jest czystym duchem, w którym nie ma miejsca na różnicę płci” (KKK 370). Człowiek zaś, jako Jego

obraz i podobieństwo, urzeczywistnia Go osobowo przez swoją płciowość jako kobieta i mężczyzna, następnie zaś jako matka albo jako ojciec. Poprzez sakrament małżeństwa związek mężczyzny i kobiety, ubogacony łaską zjednoczenia na wzór Osób Boskich, realizuje się jako wspólnota osób (*communio personarum*). Stwierdzenie to ukazuje, jak trynitologia i sakramentologia ogniskują się w małżeństwie zawartym wobec Trójjedynego Boga przez kobietę i mężczyznę. Jedność ludzkiej natury, mocą której są oboje współistotni, spaja ich małżeńską jedność, której cechą konstytutywną jest odmiennosc płci. Ich związek jest obrazem i podobieństwem Boskiej jedności Trzech różnych Osób Boskich. Uznawszy, że Ojcostwo Boga jest istotnym źródłem ludzkiego bycia matką czy ojcem, należy przyjąć także, że każde dziecko jest przede wszystkim „dzieckiem” samego Boga. Bez Niego bowiem nie ma życia.

8. Szkic do teologii ludzkiej płciowości

Ósmy artykuł w omawianym cyklu z założenia miał stanowić zestawienie dotychczasowych wniosków na temat ludzkiej płciowości. To kolejny etap kreślenia pełniejszej koncepcji teologii płci w optyce natury człowieka jako mężczyzny i kobiety wraz z ich nadprzyrodzonym odniesieniem do Stwórcy. Bóg jest ponad światem płciowości, choć jest Ojcem i daje światu Wcielonego Syna, Jezusa z Nazaretu, Syna Maryi Panny.

Artykuł najpierw wspomina o nowych tendencjach myślowych czy nurtach kulturowych w podejściu do kwestii kobiety i jej miejsca we współczesnym świecie. Zwrócono uwagę na dwa główne nurty: pierwszy przeciwstawia świat kobiet z ich prawami temu, co męskie. Widzi potrzebę wzmocnienia roli kobiety i jej tożsamości za cenę niszczenia tego, co wiąże się z tożsamością mężczyzny i z jego prawami w życiu społecznym. Za przedstawicielkę tego nurtu uznać można francuską myślicielkę i aktywistkę feministyczną Luce Irigaray (ur. 1930). Przypisuje się ją do nurtu feminizmu postmodernistycznego². Drugi nurt koncentruje się na radykalnym rozróżnianiu i oddzieleniu płci biologicznej (ang. *sex*) od płci społeczno-kulturowej (*gender*). Nurt ten funkcjonuje w różnych dziedzinach życia społecznego, przyznając sobie prawo do nieomylności i do powszechnej akceptacji prawnej, kulturowej i moralnej. Oba nurty, choć w odmienny sposób, destrukcyjnie wpływają na świadomość młodego pokolenia i zaburzają model małżeństwa i rodziny.

W dalszej części artykuł daje pozytywny wykład teologii ludzkiej płciowości, przypominając, że męskość i kobiecość są jedynie wyrazami tej samej, jednej natury ludzkiej. Jest jedno człowieczeństwo wspólne dla kobiety i mężczyzny. Oboje mają sobie wzajemnie służyć, a nie zwalczać się. Mężczyzna i kobieta stanowią dla siebie wzajemną „pomoc” (Rdz 2, 18) w realizowaniu własnego powołania zgodnego z naturą człowieka i wezwaniem Stwórcy ku temu, co wzniosłe i nadprzyrodzone. Mają równą godność osoby ludzkiej wynikającą z tego, kim są w oczach Stwórcy – każde z nich osobno jako człowiek i wspólnie jako zjednoczeni w miłości poprzez to, co ich różni (męskość i kobiecość). Równość w godności zakłada także komplementarność w zjednoczeniu oraz różnorodność w przeżywaniu i realizowaniu człowieczeństwa. Różnice natury płciowej mężczyzny i kobiety zupełnie naturalnie wyznaczają odmienne formy realizowania stwórczego powołania przez każde z nich: ojcostwo i macierzyństwo są wzajemnie powiązane, w sposób konieczny występują zawsze razem, choć nigdy nie dadzą się sprowadzić „do jednego”. Mężczyzna i kobieta także inaczej przeżywają cierpienie i poczucie wstydu, inaczej reagują na bodźce. Wszystko to służy ich oblubieńczemu zjednoczeniu w miłości, której źródłem jest Stwórca i Odkupiciel.

² L. Irigaray, *An Ethics of Sexual Difference*, Ithaca 1993; *Ta płeć (jedną) płcią niebędącą*, tłum. S. Królak, Kraków 2010.

Rozdział III. Płeć w perspektywie zbawczej

Bagatelizowanie fundamentów tego, co istotnie określa człowieka, nie może pozostać bez zgubnych skutków. Najnowsza historia, podobnie jak dawniejsza, dowodzi, że skutki te najpierw dotyczą dzieł człowieka, a ostatecznie także jego samego. Czy człowiek może bezkarnie dla swego dobra i prawdy wyzbyć się własnej natury i przestać być sobą? Czy może wreszcie wyzbyć się wyrazu tej natury, jakim jest męskość czy kobiecość? Skutki wszelkich zabiegów w tej kwestii mają szerszy zasięg niż wydawać by się mogło socjologom, psychologom czy twórcom modernistycznych kierunków filozoficznych. Niszcząc prawdę o człowieku, sięga się ku nadprzyrodzoności, bo tak daleko sięga powołanie człowieka jako mężczyzny i kobiety.

9. „Równi aniołom” (Łk 20, 36). Płeć człowieka w perspektywie wieczności

Kolejny artykuł cyklu dotyczy aspektu eschatologicznego. Dopiero w obliczu śmierci i przejścia do życia wiecznego ujawnia się teologiczny sens tego, kim człowiek jest także przez swoją płciowość. Osoba Jezusa Chrystusa i Jego życie rzucają światło na mroki wątpliwości, rozbicia i tęsknot ludzkiej egzystencji dotkniętej przemianami i śmiercią.

Ewangeliczne relacje o zmartwychwstaniu Jezusa są podstawą orzekania o nadprzyrodzonym i wiecznym znaczeniu ludzkiej cielesności oraz tożsamości osobowej człowieka w wieczności, w czym uczestniczy ludzka płeć. Znacząca dla podjęcia tego tematu jest rozmowa Jezusa z saduceuszami (Łk 20, 27-36). Mistrz z Nazaretu wskazuje, że zmartwychwstali uczestnicy świata przyszłego dostąpią przemienienia. Dotyczy to także rzeczywistości ludzkich więzi (szczególnie małżeństwa) i samej prokreacji. Nie oznacza to jednak, że zamazana zostanie tożsamość osoby ludzkiej: mężczyzny czy kobiety. Uwielbione, zmartwychwstałe ciała wciąż będą naznaczone męskością lub kobiecością, zgodnie z naturą człowieka. Jednak nie tak samo będzie wyrażał się ich „oblubieńczy” sens. Nauka Jezusa pogłębia katolickie rozumienie dziewictwa dla królestwa niebieskiego i celibatu. Właśnie te formy ziemskiego życia stanowią zapowiedź eschatologicznego wymiaru „oblubieńczego” sensu ciała mężczyzny i kobiety w wieczności. W zmartwychwstaniu nie zostanie zanegowany ani unicestwiony osobowy wymiar ludzkich relacji. Relacje przygodne między ludźmi zostaną przemienione doskonałym odniesieniem każdej z osób ludzkich do Trójjedynego Boga, na wzór (choć nie tak samo) świata aniołów w niebie (Łk 20, 36).

Artykuł stanowi próbę adekwatnego ukazania specyfiki eschatologicznej relacji zmartwychwstałych do Trójjedynego Boga. Kluczem do teologicznej interpretacji tej relacji jest Wcielenie Syna Bożego i Jego zachowanie ludzkiej natury po Zmartwychwstaniu i Wniebowstąpieniu. Po powszechnym zmartwychwstaniu człowiek doświadczy pełni eschatologicznej komunii z Trójjedynym. Dokona się to przez udział w trynitarniej komunii Osób Boskich i to w całej prawdzie osobowej podmiotowości mężczyzny i kobiety. W celu uniknięcia niewłaściwej interpretacji, wymuszonej chociażby ideologią *gender*, artykuł podaje katolicką wykładnię słów św. Pawła z Ga 3, 28: „Nie ma już mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie”. Ostatnią kwestią omawianą przez artykuł jest tajemnica Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, którą należy widzieć w analogii wiary jako mocny akcent postawiony przez Stwórcę nad każdym przejawem ludzkiego życia – szczególnie nad macierzyństwem, pracą cierpieniami i śmiercią (jako dopełnieniem ofiary z ziemskiego życia).

10. Chwałą Ojca żyjące dzieci. Szkic do protologii integralnej

Dziesiąty artykuł ukazuje wielką rolę Osoby Matki Bożej w odwiecznych planach Boga. Ukazuje on niezbywalną wartość ludzkiego życia jako daru Boga. Życie człowieka jest święte i opiera się na niezmiennych zasadach natury i łaski. Szacunek wobec życia i afirmacja jego

wartości są szacunkiem i sprawiedliwością wobec samego Stwórcy, Dawcy i Pana wszelkiego życia. Bunt duchów upadłych, z Lucyferem na czele, zgodnie z Tradycją Kościoła katolickiego stanowi pierwszy akt nieposłuszeństwa stworzeń wobec Boga. Bunt ten przyniesie konsekwencje także ludzkości (Rdz 3 i Mdr 2, 23-24). Ludzka natura, zraniona grzechem początku (*peccatum originale originans*), mającego swe konsekwencje w tym, co określa się mianem grzechu pierwotnego (*peccatum originale originatum*), podlega wpływom złego ducha, ale nie jest mu z konieczności poddana. Dzieło Odkupienia w Ciele i Krwi Syna Bożego, narodzonego z Dziewicy Maryi, czyni człowieka silniejszym wobec pokus i niszczyielskiego działania diabła i innych demonów.

Spośród wszystkich ludzi żyjących po Adamie i Ewie, jeden człowiek został zachowany od jakiegokolwiek wpływu szatana. Człowiek ten nigdy nie uległ duchowi kłamstwa i nieposłuszeństwa wobec Stwórcy. Maryja z Nazaretu, „pełna łaski” (Łk 1, 28), została wybrana na Matkę Syna Bożego „przed założeniem świata” (Ef 1, 4). Artykuł ukazuje rolę Niepokalanej Poczętej Dziewicy w odwiecznych zamysłach Boga wobec człowieka i całego stworzenia, również świata aniołów. Przypomniane w opracowaniu prawdy wiary i wynikające z nich wnioski teologiczne prowadzą do głębszych przemyśleń dotyczących misterium Niepokalanego Poczęcia i jego związku z dziełem zbawienia, czyli pojednania Stwórcy ze stworzeniem. Bóg przez Syna swego pragnie „znów pojednać wszystko z sobą: przez Niego – i to, co na ziemi, i to, co w niebiosach, wprowadziwszy pokój przez krew Jego krzyża” (Kol 1, 20). W dzieło tego pojednania wpisuje się także człowiek, szczególnie poprzez zjednoczenie z Niepokalaną Dziewicą-Matką na wzór Chrystusa, Wcielonego, Ukrzyżowanego i Zmartwychwstałego Syna. On dobrowolnie, w posłuszeństwie i miłości wobec Ojca, stał się ofiarą dla zbawienia braci. Artykuł ukierunkowuje na rozważanie kolejnych kwestii mariologicznych, szczególnie misterium Miłosierdzia Niepokalanego Poczęcia i rekapitulacji maryjnej. Ta koncepcja, bazująca na teologii biblijnej (Dz 3, 21; Rz 8, 18-23; 1 Kor 15, 28; Ef 1, 10; Kol 1, 15-20 i inne) oraz interpretacji św. Ireneusza z Lyonu (*recapitulatio*), zostanie szerzej omówiona w przygotowywanym opracowaniu: *Jedno z Matką. Szkice do mariologii obiektywnej*, cz. 5.

11. Misterium dziewiczej Matki Boga w cieniu jerozolimskiej świątyni

Artykuł jest próbą wydobycia teologicznej głębi antropologicznego kontekstu dogmatu stałego dziewictwa Najświętszej Maryi Panny. Głębsza analiza gramatyczna i kontekstualna słów Dziewicy z Nazaretu ze sceny Zwiastowania – „Jakże się to stanie, skoro nie znam męża?” (Łk 1, 34), zdaje się dość jednoznacznie potwierdzać hipotezę o uprzednim ślubie całkowitego ofiarowania się Bogu. Dziewictwo, pod wpływem nadprzyrodzonej łaski, stało się dobrowolnie wybraną na całe życie formą realizacji kobiecości i duchowej płodności z Ducha. W celu ukazania szerszych horyzontów teologicznych ukrytego ślubu Niepokalanej, czerpiących moc argumentacyjną z figur starotestamentalnych, podjęto próbę uzasadnienia tezy o wychowywaniu się Maryi od wczesnego dzieciństwa w jerozolimskiej świątyni. Za taką tezę przemawia obszerna ewangeliczna wzmianka o tajemniczej postaci prorokini Anny (Łk 2, 36-38). Bazując na różnego rodzaju tekstach źródłowych i fachowych opracowaniach, artykuł prezentuje biblijne podstawy potwierdzające taką możliwość oraz związane z tym, wczesne i ukryte przed światem, całkowite ofiarowanie się przyszłej Matki Syna Bożego. Przyjęcie tej interpretacji jest potwierdzone opiniami znaczących teologów i tradycją liturgiczną Kościoła.

Celem artykułu jest podkreślenie zbawczego znaczenia życia ukrytego, ofiarowanego Bogu, jakie stało się udziałem wielu świętych, a szczególnie Najświętszej Maryi Panny i św. Józefa (jemu poświęcony jest kolejny artykuł). Ślub złożony przez Dziewicę Maryję oraz Jej przebywanie we wczesnych latach życia w najświętszym miejscu religijnego kultu Izraela ma doniosłe znaczenie dla misterium Wcielenia Syna Bożego i dzieła Odkupienia.

Końcowe wnioski artykułu naprowadzają na główną oś interpretacji wydarzeń zbawczych, jaką jest tajemnica realizacji odwiecznych zamysłów Trójcy Przenajświętszej w życiu konkretnych, uprzednio wybranych i obdarzonych szczególną łaską, ludzi. Pośród nich „pełna łaski” (Łk 1, 28) Dziewica z Nazaretu jest pierwsza.

12. Józef z Nazaretu – ojciec przy Dziewicy. Eden na nowo odczytany

Ostatni artykuł cyklu podejmuje temat życia i misji św. Józefa, zaślubionego Dziewicy z Nazaretu. To druga postać, w której życiu łaska wybrania i owoce współpracy z nią potwierdzają mądrość i dobro Stwórcy. Zwrócenie uwagi na konkretną osobę jest zabiegiem przemyślanym. Łaska bowiem działa zawsze konkretnie, realnie – co najwyraźniej ukazują konkretne życiorysy świętych.

Józef pochodził z rodu Dawida i musiał wyróżniać się szczególnymi cnotami i wielką prawością, skoro wybrany został na Oblubieńca Dziewicy z Nazaretu. Maryja, chroniona opieką i miłością Małżonka, w Zwiastowaniu zgodziła się na przyjęcie Odwiecznego Słowa Ojca do swego dziewiczego łona. Kontekstem dogmatu Bożego macierzyństwa jest forma Jej dziewiczego życia, określona wolną decyzją u zarania świadomego życia. „Sprawiedliwość” Józefa (por. Mt 1, 19) została przez Boga wynagrodzona wyjaśnieniem tajemnicy Wcielenia Syna Bożego podczas snu. Gdy Józef się przebudził, był zdolny odnaleźć w swej Dziewiczej Małżonce Matkę Bożego Syna (por. Rdz 2, 21-23). Oblubieńcza miłość Maryi i Józefa jest wzorcem dla każdej miłości kobiety i mężczyzny. Jest odnowieniem relacji pierwszej pary ludzkiej, Adama i Ewy, w posłuszeństwie woli Stwórcy. Z drugiej strony jest zapowiedzią dzieła Odkupienia dokonanego przez Chrystusa, Nowego Adama, zjednoczonego w miłości i ofierze ze stojącą pod krzyżem Matką, Niewiastą posłuszną i mądrą (por. Rdz 3, 15).

Jako głowa Świętej Rodziny, a przy tym cieśla, Budowniczy domu dla Pana, św. Józef stał się powiernikiem największych skarbów Bożej Opatrzności. Oblubieńcze zjednoczenie Maryi i Józefa, gdzie źródłem miłości i jedności jest Odwieczna Miłość, urzeczywistnia możliwość „powrotu” ludzkości do utraconego ogrodu Eden. Jako mężczyzna stał się Józef ikoną Boga Ojca, który daje i chroni życie.

W osobie i życiu Opiekuna Odkupiciela skupiają się jak w soczewce promienie zapowiedzi starotestamentalnych i nowotestamentalnych wydarzeń. On w nich uczestniczył swoją wiarą, pracą, odwagą i zawierzeniem. Jako Oblubieniec Niepokalanej Matki i Opiekun Zbawiciela Józef stał się realnym uczestnikiem tajemnic zbawienia zapowiadanych przez proroków. Jako dziewiczy Małżonek Matki Bożej w jakimś sensie odnawia i naprawia „rolę” Adama z ogrodu Eden. Jako Wychowawca Nowego Adama, Chrystusa, swoją absolutną zgodą na realizację odwiecznych zamysłów Boga Ojca, uprzedza to, co w pełni stanie się udziałem Syna Bożego, cichego i pokornego Odkupiciela człowieka.

D) Zakończenie i wnioski merytoryczne

Współczesny kryzys antropologiczny może zostać przezwyciężony jedynie na terenie teologii. Jak wynika w omówionych tu artykułach, tylko Bóg, Stwórca człowieka i jego Odkupiciel, może oświecić swą łaską temat ludzkiej natury. Inaczej bowiem kwestia ta nie może zostać adekwatnie ujęta. Człowiek jest przecież stworzony na obraz i podobieństwo Stwórcy. Kryzys antropologiczny wiąże się z kryzysami: tożsamości, czystości, męskości, kobiecości, ojcostwa, macierzyństwa, rodziny, małżeństwa, trwałego i wiernego związku, dzieciństwa, sensu i wiary. Istotne są tutaj słowa św. Piotra: „Z waszego, odziedziczonego po przodkach, złego postępowania zostali wykupieni nie czymś przemijającym, srebrem lub złotem, ale drogocenną krwią Chrystusa, jako baranka niepokalanego i bez zmazy. On był wprawdzie przewidziany przed stworzeniem świata, dopiero jednak w ostatnich czasach się objawił ze względu na was” (1 P 1, 18-20). Nauka apostoła wyznacza kierunek poszukiwań

teologicznych, których wartość kryje się w mądrości odwiecznych zamysłów Stwórcy i miłości Wcielonego Słowa Bożego.

W czasach „mody” na jednoczenie się przez zacieranie istotnych różnic i jednocześnie otwartość na to, co przeczy własnej tożsamości, teolodzy muszą bronić człowieka przed nim samym. Muszą bronić jego nienaruszalnej i bezwzględnej godności wynikającej z Bożego pochodzenia (*genealogia divina*) oraz jego przeznaczenia do wieczności. Człowiek, będący adresatem Objawienia, otrzymał je od Boga, aby zdołał pojąć kontekst własnego życia. Dzięki temu może owocniej nim pokierować i rozpoznać, że nie jest sam pośród stworzeń, ale że ma Stwórcę. Zło nie było konieczne dla zaistnienia świata. U początku bytu leży Dobro, Miłość. Grzech zatem nie należy do istoty ludzkiego bytu, nie wpisuje się istotowo w jego naturę. Dlatego Kościół podaje do wierzenia prawdę o grzechu pierwotnym, która jest wołaniem o Boga w życiu człowieka, o Stwórcę w życiu stworzenia. Istota i cele małżeństwa sakramentalnego zakładają prawdę tak o miłości Stwórcy, jak i o konsekwencjach grzechu początku w potomkach Adama i Ewy. Człowiek najbardziej przypomina swego Stwórcę w byciu ojcem i matką. Kwestia istnienia ludzkości oraz misterium ojcostwa i macierzyństwa idą w parze. Nie ma bardziej istotnej kwestii dla uzyskania gwarancji rozwoju i naturalnego przetrwania człowieka, niż jego powołanie do uczestnictwa w dziele stwarzania, bez zajmowania miejsca Stwórcy. Syn Boży, przyjąwszy ludzką naturę, ukazał miłość Boga Ojca. Uczynił to jako Syn Maryi Dziewicy. Misterium Wcielenia jest zatem „oknem”, przez które człowiek może dostrzec głębię swojego wiecznego przeznaczenia i bytowych korzeni, które sięgają samego „początku”.

Bóg pragnie, aby *atmosfera wewnętrznego życia* Trójcy Świętej stała się udziałem ludzi. Niniejszy cykl artykułów jest próbą odpowiedzi, jak i na jakich zasadach można odnosić relację Osób Boskich do „oblubieńczej” jedności męża i żony. Człowiek bowiem to mężczyzna i kobieta i jako taki stanowi obraz i podobieństwo Boga. Osoby Boskie w swej jedności dają podstawę do zaistnienia, trwania i rozwoju jedności między mężczyzną i kobietą w małżeństwie oraz do budowania przez nich jako rodziców więzi rodzinnych. Podjęte rozważania odslaniają temat jeszcze bardziej podstawowy dla uchwycenia pełniejszej koncepcji teologii katolickiej. Odwieczny plan Boga zakłada wolność stworzenia rozumnego (aniołów i ludzi). Łaska Niepokalanego Poczęcia uprzedza rzeczywistość grzechu początku Ewy i Adama, Wcielenie zaś Syna Bożego w zamysle Stwórcy uprzedza śmierć człowieka, będącą konsekwencją grzechu. Odkupiciel jest Synem Ojca i Matki. Rekapitulacja Syna („A Ja, gdy zostanę nad ziemię wywyższony, przyciągnę wszystkich do siebie” – J 12, 32) i rekapitulacja w Matce („Kto we Mnie wierzy, będzie także dokonywał tych dzieł, których Ja dokonuję, owszem, i większe od tych uczyni, bo Ja idę do Ojca. A o cokolwiek prosić będziecie w imię moje, to uczynię, aby Ojciec był otoczony chwałą w Synu” – J 14, 12-13), aby Ojciec doznał chwały w całym stworzeniu, aby „Bóg był wszystkim we wszystkich” (1 Kor 15, 28).

Fenomen płci człowieka sięga swego szczytu w Bożym macierzyństwie Dziewicy Maryi z Nazaretu, bogactwo i głębia natury ludzkiej wyrażone są zaś najpełniej w misterium Jej Niepokalanego Poczęcia. Macierzyństwo Matki Bożej i Jej pełnia łaski stanowią podstawę cudu Wcielenia, który wiąże się z misterium Eucharystii, komunii człowieka z Bogiem poprzez Ciało Chrystusa. Wcielenie daje podstawę rekapitulacji wszystkiego w Chrystusie (*Omnia instaurare in Christo*). Łaska Niepokalanego Poczęcia stanowi zaś fundament rekapitulacji, odnowienia wszystkiego w Matce (*Omnia instaurare in Immaculata*). Niepokalana Matka oraz Syn odwiecznie zrodzony z Ojca i w czasie Wcieleny z Matki jest tym samym Synem. Czy będzie zatem przesadą twierdzenie, że to właśnie macierzyństwo Dziewicy jest *sui generis* kluczem hermeneutycznym, nawet jakimś „kluczem dostępu”, do prawdy objawionej o Trójjedynym Bogu? Przecież „Boga nikt nigdy nie widział, Ten Jednorodzony Bóg, który jest w łonie Ojca, [o Nim] pouczył” (J 1, 18).

Najjaśniejsze światło na relację Stwórcy i stworzenia rzuca misterium Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny. Ona – zawsze posłuszna Stwórcy, ozdobiona pełnią łaski jako Niepokalanie Poczęta – została wybrana na Matkę Syna Bożego i poświęciła się Jego dziełu w stałym swym dziewictwie, ażeby jako Wniebowzięta pozostać dla wszystkich Matką. Wsparciem i „pomocą” (por. Rdz 2, 18) w Jej misji jako Matki Syna Bożego okazał się dziewiczy Oblubieniec, Józef z Nazaretu. Ich małżeństwo i wewnętrzne życie Trójcy Świętej są ze sobą bardzo zbieżne, a ich punktem wspólnym jest Boska Osoba Jezusa Chrystusa, Syna Ojca i Matki. Zatem również to, co dotyczy kwestii antropologicznych, wpisane jest dłonią Przedwiecznej Mądrości w ukryty od wieków plan Boga, Stwórcy i Miłośnika ludzkiego życia, Odkupiciela i Pana wszystkiego, co jest. Osią spełniania odwiecznych zamysłów Boga jest misterium Wcielenia Syna Bożego, Syna Ojca i Matki. Jezus Chrystus jako Słowo Ojca odwiecznie jest Synem.

Kolejne artykuły przybliżają fenomen ludzkiej płciowości, która zawsze określa konkretną osobę i to na poziomie jej ludzkiej natury. Nie można zrozumieć człowieka poza jego naturą, a jej wyrazem jest płeć konkretnej osoby. Dlaczego takie znaczenie ma to dla antropologii teologicznej jako traktatu dogmatycznego? Stworzenie bez Stwórcy zanika (por. KDK, 36) może nie od razu ontologicznie, ale moralnie i aksjologicznie: najpierw we własnych oczach, a potem w oczach innych. Stwórca jest gwarantem godności i wartości człowieka jako osoby. Rezultatem teologicznej refleksji, wyłaniającym się z treści omawianych tu artykułów, są następujące wnioski:

a) W kontekście aktualnych pytań o człowieka, jego naturę i znaczenie płci przedstawiony cykl artykułów, ułatwia dostrzeżenie, że historia stanowi swoisty *locus theologicus*. Współczesne przemiany, także te negatywne, są inspiracją dla teologa, ponieważ pozwalają mu sięgnąć do bogactwa dziedzictwa Kościoła i docenić prawdy, które dawniej nie były tak głęboko rozważane i afirmowane.

b) Dynamiczna koncepcja obrazu Bożego w człowieku (ujęcie personalistyczne) pozwala szerzej ująć jedność człowieka jako duszy i ciała w konkretnej osobie, mężczyzny bądź kobiety. Ich wzajemna relacja, trwała i płodna, jest naturalną formą realizacji tego, jakimi są jako stworzenia Boże. Płeć człowieka w sposób konstytutywny bierze udział w realizacji obrazu i podobieństwa do Trójjedynego Boga.

c) Perspektywa nadprzyrodzona człowieka określa już jego naturę. Dusza nieśmiertelna wynosi człowieka ponad poziom przyrody i świata zwierząt, które przemijają, a ich płciowość służy jedynie celom doczesnym. Eschatologia nie burzy porządku osobowego ludzkiego bytu, ale podkreśla to, co w człowieku najbardziej istotne dla jego tożsamości jako stworzenia i obrazu Bożego wobec Osób Boskich, a także pośród innych osób stworzonych.

d) Kategoria „stworzoneści” odnosi człowieka żyjącego pośród innych stworzeń do Boga, z którym tylko on, jako byt osobowy, może budować relacje trwałe, nadprzyrodzone i wieczne. Dar cielesności i płciowości określa człowieka jako mężczyznę i kobietę w jego naturze. Natura jest nie tylko darem Stwórcy, ale także *sui generis* DNA istoty człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo do Trójjedynego Boga. Człowiek od „początku” jest stworzony ku Odkupieniu w Chrystusie. Nie grzech pierworodny, ale łaska „Pierworodnego wobec każdego stworzenia” (por. Kol 1, 15) stanowi podstawę tej prawdy.

e) Niepokalanie Poczęta Matka Syna Bożego jest obrazem, zapowiedzią i uczestniczką pełni łaski, która w Synu Bożym, Wcielonym Słowie Ojca, stała się udziałem ludzkości i wszelkiego stworzenia. W ten sposób mariologia obiektywna może budować na rezultatach i wnioskach teologicznych wynikających z antropologii adekwatnej oraz z tych prawd, które kryje w sobie temat ludzkiej płciowości.

f) Znaczącym rezultatem teologicznej drogi nakreślonej przez przedstawiony cykl artykułów jest mariologia obiektywna. Obiektywizm ten wynika z potrzeby uwolnienia

mariologii od redukowania jej zakresu do dwóch typów: mariologii chrystotypicznej i mariologii eklezjotypicznej. Rozwiązaniem jest przyjęcie postulatu personalistycznego, który obiektywizuje ujęcie i pozwala sięgnąć do całego bogactwa katolickiej nauki o Matce Bożej. Aksjomatyczne dla tego ujęcia jest twierdzenie, że Matka Boża, Niepokalana Dziewica Maryja, wzięła czynny udział w Odkupieniu obiektywnym. Ostatecznie nie mariologia jest kluczem hermeneutycznym teologii, a Maryja i to nie przez spełniane „funkcje” czy „role” w zbawczym planie Trójjedynego Boga, ale całą swoją Osobą: jako Dziewica-Matka, Niepokalana i Wniebowzięta.

Metodologicznie obiektywizm mariologii wyłącza się z rzetelnej, katolickiej analizy tekstów objawionych, stosowania hermeneutyki ciągłości i odnajdywania typów i figur łączących Stary i Nowy Testament. Holistyczne ujęcie wszystkich głównych prawd wiary należących do skarbcza Kościoła ukazuje ich wewnętrzną spójność i wzajemne relacje uwierzytelniające i poświadczające. Dogmat Wcielenia i Bożego Rodzicielstwa Najświętszej Maryi Panny przez swą wewnętrzną integralność rzucają światło na tajemnicę człowieka w jego życiu ziemskim i przeznaczeniu do życia wiecznego. Prostą implikacją tej prawdy jest soteriologia katolicka oparta na dogmacie chalcedońskim. Swego rodzaju soczewką całej teologii katolickiej jest prawda Niepokalanego Poczęcia Matki Odkupiciela – Stwórcy obdarowuje stworzenie, nie bez jego udziału, uprzednio do jakichkolwiek zasług tego stworzenia, a jednocześnie szanując jego wolę. Stwórca przez swoje „niech się stanie” (por. Rdz 1) wypowiada pierwotne *fiat*, na które odpowiada Nowa Ewa (Łk 1, 38), a następnie Jej Syn (Łk 22, 42). Nie bez znaczenia pozostaje także ciche *fiat* św. Józefa, wzoru mężczyzny, oblubieńca, wychowawcy i ojca. Jest on zapowiedzią dzieła Nowego Adama.

g) Zaprezentowane w ramach cyklu połączenie analizy filozoficznej z teologiczną w duchu koła hermeneutycznego z encykliki św. Jana Pawła II *Fides et ratio* pozwala na syntetyczne ujęcie tajemnicy stworzenia i zbawienia, natury i łaski, wbrew różnym upraszczającym i fragmentarycznym ujęciom współczesnej teologii. Teologia płci pozwala na ujmowanie teologii systematycznej z innej perspektywy; dotyczy to zarówno teologii moralnej, jak i dogmatycznej (szczególnie w aspekcie chrystologii, antropologii, mariologii, eklezjologii i sakramentologii). W tym sensie teologia płci dostarcza nową zasadę jedności dla całości teologii, zagubionej w mnogości i pluralizmie nowożytnych ujęć.

E) Nowe perspektywy badawcze

Perspektywa dalszych badań oscyluje wokół następujących kwestii:

a) Paschalny wymiar Eucharystii (aspekt ofiary) oraz sakramentalność małżeństwa (świętość i godność rodziny). Kategorią łączącą rzeczywistość obu sakramentów św. jest „przymierze” oparte na krwi i jedności ciała. W przypadku Nowego Przymierza mowa o Krwi Syna Bożego narodzonego z Dziewicy Maryi oraz o jedności Ciała Chrystusa, jakim jest Kościół, a przez niego ma być całe stworzenie.

b) Z treści przedstawionych artykułów wyłącza się także postulat bardziej teologicznie osadzonej interpretacji zagadnienia natury człowieka w optyce dogmatu chalcedońskiego, w kluczu personalizmu uniwersalnego. Najbardziej znaczące okaże się to we współczesnej, pozytywnej interpretacji dogmatu o Niepokalanym Poczęciu (1854).

c) Bardzo ważną kwestią antropologiczną może okazać się temat „rekapitulacji maryjnej”. Bardzo trafnie podejmuje go ks. prof. Cz. S. Bartnik (*Matka Boża*, Lublin 2012, s. 282). Maryja, Niewiasta z Protoewangelii, Ewangelii Jana i Apokalipsy, jest przecież – jak pisze Jan Paweł II – „przedstawicielem i prawzorem całej ludzkości, reprezentuje człowieczeństwo, które jest udziałem wszystkich ludzkich istot” (List apostolski *Mulieris dignitatem* (1985), nr 4). Dalszy rozwój tej koncepcji potwierdza także nurt teologii mistycznej, w którym najbardziej znany jest głos angielskiej mistyczki Juliany z Norwich

(†1430)³. Dnia 1 grudnia 2010 r. Benedykt XVI w ramach audiencji generalnej poświęcił jej katechezę. Słowa jej cytowane są w KKK 313: „Poznaję więc przez łaskę Bożą, że powinnam mocno trzymać się wiary i z nie mniejszym przekonaniem wierzyć, że wszystko będzie dobre... I zobaczysz, że wszystko będzie dobre» [*Objawienia miłości Bożej*, 32]”⁴. Zagadnienie to czeka na swoje rozwinięcie.

d) Przyjmowane i prowadzone w ramach seminarium naukowego (głównie w WSD w Pelplinie) prace magisterskie stanowią przestrzeń analizowania i pogłębiania aspektów teologicznych opisanych powyżej, szczególnie zaś z zakresu antropologii nadprzyrodzonej i mariologii. Czekające na realizację prace, obok 16 już obronionych, dotyczą następujących pól badawczych: *Kapłańska droga świętości na podstawie „Pamiętnika” bł. ks. Stefana W. Frelichowskiego, męczennika*; *Człowiek historii zbawienia w „Kazaniach” św. Jana Marii Vianney’a*; *Pneumatologia w optyce Misterium Niepokalanego Poczęcia Maryi Dziewicy w myśli św. o. Maksymiliana Marii Kolbego*; *Charytologia odczytana w optyce mariologicznej. Studium „Konferencji” św. o. Maksymiliana Marii Kolbego*; *Święta Rodzina w świetle antropologii adekwatnej św. Jana Pawła II*; *Interpretacja wybranych aspektów teologii św. Pawła w „Adversus haereses” św. Ireneusza z Lyonu*; *Ewangelia dzieciństwa jako klucz hermeneutyczny do teologii Misterium Paschalnego. Studium dogmatyczne na podstawie tryptyku Josepha Ratzingera – Benedykta XVI „Jezus z Nazaretu”*; *Historia zbawienia człowieka w „Mowach” św. Leona Wielkiego*; *Teologia Krwi Syna Bożego narodzonego z Niepokalanej Dziewicy w wybranych encyklikach św. Jana Pawła II*; *Postulat mariologii obiektywnej w optyce personalizmu uniwersalnego ks. prof. Czesława S. Bartnika*; *Ks. Jerzego Buxakowskiego myśl maryjna*. Wymienione tematy są na różnych poziomach badań, wszystkie jednak przyczyniają się do rozwoju u kleryków, studentów teologii, zachwytu nad mądrością Stwórcy, miłością Odkupiciela oraz piękna Arcydziała Trójcy Przenajświętszej, jakim jest Niepokalana Dziewica Maryja.

F) Konkluzja

Za najbardziej aktualne problemy, którym musi stawić czoło współczesna teologia katolicka, należy uznać: integralne ujęcie osoby ludzkiej w świetle natury i dwojakiemu jej wyrazu w męskości lub kobiecości; nierozzerwalność sakramentalnego małżeństwa mężczyzny i kobiety opartego na Nowym Przymierzu we Krwi Chrystusa; wiarę w prawdziwą, rzeczywistą i substancjalną (*vere, realiter et substantialiter*) obecność Chrystusa w Najświętszym Sakramencie Eucharystii (KKK 1374; *Breviarium fidei*, VII 289) oraz absolutną niemożliwość przyjmowania sakramentu święceń przez kobiety (Wj 12, 5). Światło do rozwoju nauki katolickiej bije od prawowiernie uprawianej trynitologii: nauki o Jedynym Bogu w Trzech Osobach. Aby antropologia teologiczna mogła prawowiernie czerpać z trynitologii, potrzeba zdrowej, obiektywnej mariologii. Aby Słowo-Mądrość mogło w Kościele stawać się Ciałem-Pokarmem dla świata, potrzeba dziewiczej prostoty i pokornej mądrości, których uosobieniem jest Niepokalana Maryja Panna (Łk 1, 34-35).

Jak teologia moralna ma swoją specyfikę w szukaniu odpowiedzi na pytania o dobro i zło, o wierność przykazaniom Bożym i grzech w temacie ludzkiej płciowości, tak specyficzna jest również w tej kwestii rola teologii dogmatycznej. Wychodząc od prawdy stworzenia człowieka w jego naturze na Boży obraz i podobieństwo, poprzez ukazanie dynamicznego i trynitarnego modelu rozumienia realizacji tego daru w świecie osób: konkretnych mężczyzn i kobiet, doprowadzić ma ona do ukierunkowania człowieka wierzącego na rzeczywistość Trójjedynego Boga – Ojca, Syna i Ducha Świętego – jako

³ Więcej zob. G. Jantzen, *Julian of Norwich. Mystic and Theologian*, London 1987; D. Turner, „*Sin is behovely*” in *Julian of Norwich’s „Revelations of Divine Love”*, „*Modern Theology*” 2004 nr 3(20), s. 407-422.

⁴ Zob. Juliana z Norwich, *Objawienia Bożej Miłości*, tłum. A. Gomola, Poznań 2007.

źródła i wzoru życia i miłości między mężem i żoną oraz w rodzinach, gdzie każde dziecko przyjmowane jest jako dar od dobrego Stwórcy. Stąd wniosek, że we współczesnych zagrożeniach dla człowieka – negujących jego naturę, a przez to integralność osobowego bytu wyrażonego przez płć męzczyzny bądź kobiety, podważających tradycyjny model małżeństwa i rodziny – kryją się na poziomie teoretycznym (logicznym) dawne herezje chrystologiczne i trynitarne. Na poziomie zaś aksjologicznym i praktycznym zagrożenia te są pokłosiem buntu wobec prawa stworzenia i porządku łaski Odkupienia. Przewycięzeniem ich okaże się powrót do „początku” (Rdz 1, 1; J 1,1), to znaczy odkrycie w obliczu tak wielu grzechów przeciwnych życiu i wynaturzeń moralnych, że „od początku tak nie było” (Mt 19, 8). Zadaniem teologii dogmatycznej jest wskazanie drogi, jak tego dokonać.

Wypada podkreślić jeszcze ważny aspekt etosu teologa. Ma on głosić naukę prawdziwą wynikającą z Objawienia Bożego (Słowa Bożego zawartego w Piśmie św. i Tradycji). Ortodoksja i praktyczność stanowią cechy istotne jego powołania. Teologia ma być bliska życiu, ale nie może ugiąć się ku małoduszności i pozoractwu narzucanemu przez ducha laickiego i modernizm. Temu zadaniu ma służyć omówiony tutaj cykl artykułów poświęconych nadprzyrodzonej perspektywie płciowości człowieka, męzczyzny i kobiety, który otrzymał swą naturę od Boga, dobrego Stwórcy i Pana wszystkiego, co jest, było i będzie. Stąd starania, aby prowadzone wykłady, przeprowadzane kwerendy, przygotowywane teksty i wydawane publikacje podporządkowane były spójnej wizji teologicznej, opartej na Objawieniu Bożym i jego prawowiernej interpretacji w łonie Chrystusowego Kościoła.

II. Przestrzenie tematyczne badań poza cyklem artykułów

Badania naukowe były prowadzone w czterech głównych obszarach problemowych:

- A) Mariologia obiektywna
- B) Ujęcia integrujące
 - B1) Plan ukryty w Stwórcy
(Protologia integralna – aspekt soteriologiczny)
 - B2) Duch mówi do Chrystusowego Kościoła o człowieku
(Eklezjologia integralna – aspekt trynitarny i antropologiczny)
- C) Kontynuacja badań z doktoratu nad antropologią adekwatną św. Jana Pawła II
- D) Popularyzacja katolickiej dogmatyki w optyce duchowości

A) Mariologia obiektywna

Teologia katolicka nie może rezygnować z obiektywnego nurtu, aby nie utracić prawowierności i całej pełni swego wykładu. Inaczej nie będzie w stanie spełnić swojej roli wobec Kościoła i świata. W ramach prac przeprowadzonych w obrębie katolickiej mariologii powstawały tzw. szkice z mariologii obiektywnej. Jest to próba budowania takiej mariologii, u podłoża której leży cały dorobek mariologii biblijnej, nauczania Ojców Kościoła, znanych mistyków i prawowiernych teologów. Na podstawie prac innych teologów polskich (W. Granata, J. Buxakowskiego, Cz. S. Bartnika, J. Bolewskiego) oraz tradycji tzw. szkoły franciszkańskiej (bł. Jan Duns Szkot, św. Maksymilian M. Kolbe) rozwija się nurt mariologii obiektywnej, która zakłada pogłębienie rozumienia roli Matki Bożej w odwiecznym planie zbawienia świata oraz Jej relację do Trójcy Świętej (szczególnie do Boga Ojca). U źródeł tego nurtu leży konieczność pozytywnej interpretacji dogmatu Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

Mariologia ta jest budowana na interpretacji Pawłowej kategorii odwiecznego planu Boga (Ef 3, 9). Zakłada ona franciszkańską koncepcję stworzenia, której wyrazicielem jest bł. Jan Duns Szkot (†1308). Mariologia obiektywna opowiada się za dowartościowaniem obiektywnego udziału Dziewicy Maryi w dziele Odkupienia. Jako Matka Słowa Wcielonego realnie uczestniczy w całym dziele Odkupienia i w Ofierze krzyżowej swego Jednorodzonego Syna. Pogłębienie tej prawdy pozostaje w służbie rozumienia katolickiej teologii sakramentu kapłaństwa oraz wierze w prawdziwą, rzeczywistą i substancjalną obecność Syna Bożego w Najświętszym Sakramencie Eucharystii (zob. KKK 1374).

Ujęcie to wynika z nauczania Soboru Watykańskiego II, który nie chciał przedstawiać „pełnej nauki o Maryi ani rozstrzygać kwestii jeszcze nie całkowicie wyjaśnionych pracą teologów. Zachowują tedy nadal swoje prawo poglądy, jakie w szkołach katolickich swobodnie podaje się o Tej, która w Kościele świętym zajmuje miejsce najwyższe po Chrystusie, a zarazem nam najbliższe” (KK 54). Teolodzy katolicy nie mogą się więc dyspensować od pogłębiania tych aspektów wiary, które w obecnych okolicznościach zewnętrznych mogą zostać pogłębione i pełniej zrozumiane.

Kolejnym aspektem tak uprawianej mariologii jest ubogacenie – przez aspekt pozytywny – interpretacji prawdy wiary wyrażonej przez Piusa IX w ogłoszonym 8 grudnia 1854 r. dogmacie o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny (zob. *Breviarium fidei*, VI. 89). Chodzi mianowicie o dostrzeżenie roli Ojca w łasce udzielonej Maryi. Dopiero odwieczne zamysły Ojca ukazują znaczenie łaski udzielonej Matce Jego Syna. W takim ujęciu lepiej widać, na czym polega macierzyńska rola Maryi wobec Kościoła jako Pośredniczki łask.

a) Książki i artykuły (naukowe i popularnonaukowe):

1. *Niepokalana zawsze zwycięża! Szkice do mariologii obiektywnej, cz. 1*, Pelplin 2018, ss. 168.
2. *Niepokalana Matka Słowa. Szkice do mariologii obiektywnej, cz. 2*, Pelplin 2019, ss. 160.
3. *Miłosierdzie Niepokalanego Poczęcia. Szkice do mariologii obiektywnej, cz. 3*, Pelplin 2020, ss. 147.
4. *Maryja Matka – tajemnica Ojca. Szkice do mariologii obiektywnej, cz. 4*, Pelplin 2022, ss. 269.
5. *Niepokalane Poczęcie Matki – Arcydział Trójcy Przenajświętszej. Zarys mariologii obiektywnej*, Niepokalanów 2022, ss. 246.
6. *Le Corps de Dieu de la Vierge Immaculée*, “Communio” 2020(3) nr 1(5), s. 100-113. [édition en français pour le Rwanda]
7. *The Eternal Plan of the Father and the Immaculate Conception of the Mother: The Foundations of an Objective Mariology in the Theology of Blessed John Duns Scotus*, “Religions” 2022 t. 13(12), nr 1210 [<https://doi.org/10.3390/rel13121210>]. [The Virgin Mary in the Middle Ages and the Renaissance. Devotion and Iconography, red. J. M. Salvador-González, Madrid–Basel 2023, s. 211-219; https://www.mdpi.com/journal/religions/special_issues/4F1WM348P0].
8. *Is a Theological Synthesis Still Possible? The Paradigm of Objective Mariology*, “Religions” 2023 t. 14(7), nr 831 [<https://doi.org/10.3390/rel14070831>].
9. *Niepokalane Poczęcie. „Biały Kwiat” Trójcy Przenajświętszej*, w: *Z Niepokalaną zwyciężymy! Konferencje nie tylko dla pielgrzymów w 100. rocznicę objawień fatimskich*, red. S. Kunka, Pelplin 2017, s. 85-106.

b) Wykłady i referaty:

1. *O Matce Bożej*. Wykład wygłoszony 14 marca 2019 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.
2. *Wolność oddana Niepokalanej. Przesłanie maryjne Pierwszej Pielgrzymki św. Jana Pawła II do Ojczyzny*. Referat wygłoszony 23 maja 2019 r. w Ołtarzewie w ramach konferencji naukowej *Jan Paweł II i polska wolność. 40-lecie Pierwszej Pielgrzymki do Ojczyzny*.
3. *Dogmat Niepokalanego Poczęcia w optyce teologii ciała*. Referat wygłoszony 23 października 2020 r. w ramach konferencji naukowej *Jana Pawła II teologia ciała. Ołtarzewskie Dni Apostolstwa 2020 (WSD w Ołtarzewie); on-line*.

B) Ujęcia integrujące

Ujęcia integrujące mają za cel zogniskowanie wybranych kwestii teologicznych w szerszych ramach określonych traktatów, aby łatwiej było dostrzec w nich pełniejszy obraz i teologiczne przesłanie. Interpretacja treści objawionych winna dążyć do odkrywania zamysłu objawiającego się Boga. Dzięki takiemu ujęciu można owocniej dostrzec wewnętrzne powiązania poszczególnych prawd wiary i ich jeden wspólny kierunek, który przekracza walory intelektualne i horyzonty naukowości przyrodzonej. Perspektywa zintegrowania różnych aspektów merytorycznych określonych dziedzin teologii jest zgodna z zasadą analogii wiary (*analogia fidei*).

B1) Plan ukryty w Stwórcy
(Protologia integralna – aspekt soteriologiczny)

Punktem wyjścia refleksji teologicznej jest fakt stworzenia. Całe stworzenie zostało przez Boga obdarzone harmonią. W optyce Bożej pedagogii, gdy przyjmie się pełniejszy zakres prawdy stworzenia, także kwestia soteriologiczna okaże się o wiele bogatsza i szersza niż mogłoby się wydawać. Kolejne teksty starają się z różnych aspektów przybliżyć prawdy objawione, często w refleksji umniejszane czy bagatelizowane. Punktem wyjścia w tym ujęciu jest uznanie hermeneutyki ciągłości w realizacji historii zbawienia. Stworzenie jest ukierunkowane na Odkupienie, dzieło Odkupienia zaś bazuje na prawdzie stworzenia, na naturze nadanej dziełom przez Stwórcę.

Rozumienie pełni teologicznego sensu koncepcji stworzenia domaga się soteriologicznego pogłębienia. Taki cel ma ujmowanie opisów stworzenia świata i człowieka oraz interpretowanie grzechu początku w optyce wydarzeń zbawczych. Wydarzenia te, przewidziane w ukrytym planie Boga (zob. Ef 3, 9), zostały zapowiedziane przez proroków i zrealizowane w życiu Matki Słowa Wcielonego i Jej Syna, „Pierworodnego umarłych i Władcy królów ziemi” (Ap 1, 5). Ten, którego ukrzyżowano, jako Zmartwychwstały zwyciężył grzech, śmierć i szatana. Moc Chrystusowego Krzyża miażdży potęgę piekielną.

a) Artykuły naukowe:

1. „Teologia wybrania”. *Kilka myśli na temat wybrania człowieka przez Boga*, „Teologia w Polsce” 2011(5) nr 1, s. 57-73.
2. *Reperkusje traktatu o stworzeniu w całości teologii*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2013 t. 32/1, s. 85-97.
3. *Boża miara wyznaczona złu. Szkic do protologii integralnej*, „Roczniki Teologiczne” 2016 t. 63, z. 2, s. 285-298.
4. *Chrystologiczna interpretacja wzajemnej relacji: obrazu Bożego, samotności człowieka i grzechu pierworodnego*, „Ateneum Kapłańskie” 2013 t. 161, z. 3(628), s. 423-435.
5. *Krzyż Chrystusa krzyżem Syna. Personalistyczny przyczynek do trynitarnej koncepcji ekonomii zbawienia (1)*, „Teologia w Polsce” 2014(8) nr 1, s. 69-77.
6. *Ukrzyżowany i Zmartwychwstały jako Syn przyjęty przez Ojca. Personalistyczny przyczynek do trynitarnej koncepcji ekonomii zbawienia (2)*, „Teologia w Polsce” 2015(9) nr 2, s. 95-114.
7. *Natura człowieka a wpływ szatana*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2013 t. 5(60), s. 141-152.
8. *Szkic teologicznego ujęcia piekła. O mrokach piekielnych w „świecie” personalizmu*, „Teologia w Polsce” 2013(7) nr 1, s. 59-74.

b) Wykłady i referaty:

1. *Reperkusje traktatu o stworzeniu w całości teologii*. Referat wygłoszony 27 lutego 2013 r. na sympozjum w Tarnowie pt. „Genesis z Ducha”. *Tajemnica stworzenia w świetle współczesnych pytań i odpowiedzi*.
2. *Wolność odkupiona*. Wykład wygłoszony 16 listopada 2013 r. w Pelplinie w ramach *Spotkań Pelplińskich*, połączony z prezentacją „Studiów Pelplińskich” 2013.
3. *Zarys soteriologii św. Jana Pawła II*. Referat wygłoszony 6 czerwca 2014 r. w Pelplinie podczas Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej *Jana Pawła II symfonia życia*.

**B2) Duch mówi do Chrystusowego Kościoła o człowieku
(Eklezjologia integralna – aspekt trynitarny i antropologiczny)**

Rzeczywistość Kościoła już w punkcie wyjścia skłania człowieka do uznania zjednoczenia tego, co widzialne, z tym, co, niewidzialne. Założony przez Chrystusa Kościół jest teandryczny, a jednocześnie żywy, konkretny, historyczny i służący sprawie zbawienia człowieka. W naturze Kościoła odbija się natura Trójjedynego Boga. Wynikają z niej posłanie misyjne i ontologiczna świętość, której współczesny świat nie rozumie, a bardzo potrzebuje.

Obietnice Chrystusa dotyczące przyjścia Ducha, który pouczy, pocieszy i doprowadzi (...) do całej prawdy” (J 16, 13), realizują się w Jego Kościele. Duch Święty wciąż buduje i uświęca Kościół, a w nim tych, którzy przyjmują słowo Syna i wolę Ojca, „przenika wszystko, nawet głębokości Boga samego” (1 Kor 2, 10). Zaprezentowana w przedstawionym tu cyklu artykułów tzw. eklezjologia integralna, choć charakteryzuje się częstym odwoływaniem się do aspektu pneumatologicznego, ukierunkowana jest na kreślenie obrazu antropologii katolickiej w kontekście dogmatu trynitarnego. Takie ujęcie eklezjologii unika rozwiązań zarówno naturalistycznych, jak i mistycyzujących. Kościół żyje życiem Osób Boskich wzajemnie się obdarowujących i czerpie swą świadomość z rozważanego słowa Bożego oraz łaski nadprzyrodzonej udzielanej tym, którzy uczestniczą w życiu Chrystusowego Kościoła.

a) Artykuły naukowe:

1. *Wniebowstąpienie Syna. Nowa forma obecności Jezusa przy braciach*, „Teologia w Polsce” 2015(9) nr 1, s. 83-95.
2. *Apostolska natura Kościoła*, „Communio” 2012 nr 2(178), s. 5-25.
3. *Duch Święty a troska Kościoła o depozyt wiary*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2012 t. 4(59), s. 131-142.
4. *Sakrament bierzmowania a wylanie Ducha*, „Teologia i Człowiek” 2017 t. 38, nr 2, s. 33-57.
5. *Przyjście Chrystusa – ujawnieniem zła, niesprawiedliwości i kłamstwa*, „Communio” 2013 nr 3(183), s. 92-113.

b) Wykłady i referaty:

1. *Duch Święty a troska Kościoła o depozyt wiary*. Wykład wygłoszony 22 maja 2012 r. w ramach IX Wykładów Otwartych z Pneumatologii (*Wiara – Duch Święty – Kościół*).
2. *Sakrament bierzmowania a wylanie Ducha*. Referat wygłoszony 29 października 2016 r. w Pelplinie w ramach XVII Pelplińskich Spotkań Duszpasterskich.

C) Kontynuacja badań z doktoratu nad antropologią adekwatną św. Jana Pawła II

Implikacje wytyczone w tezie doktorskiej (*Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Lublin 2010) doczekały się kolejnych etapów realizacji. Wskazana przez św. Jana Pawła II teologia ciała odzwierciedla prawdę początku, która w świetle antropologii adekwatnej odczytuje w naturze mężczyzny i kobiety odwieczne zamysły Stwórcy. Odkupieni w swoim człowieczeństwie są oni zaproszeni do uświęcania rzeczywistości ziemskich. Ich życie, wzajemne obdarowanie i duchowy rozwój zmierzają ku zmartwychwstaniu w pełni prawdy swojego bytu jako osoby ludzkiej, stworzonej na obraz i podobieństwo do Trójjedynego Boga.

Podjęte studium nauczania papieża Polaka stanowi ważny element budowania ciągłości hermeneutycznej nie tylko dla podstawowych prawd wiary katolickiej, które w całym swym bogactwie obecne są w pismach i przemówieniach św. Jana Pawła II, ale również stanowią podstawę prawowiernego rozwoju myśli moralnej i społecznej w obecnych warunkach życia i ewangelizacji.

Nauczanie Jana Pawła II i Benedykta XVI jest kluczem do zrozumienia obecnego stanu doktrynalnego Kościoła i „najbliższą” dostępną teologom odpowiedzią na rodzące się obecnie najbardziej ważne i trudne pytania natury moralnej, duchowej czy dogmatycznej. Myśl filozoficzna Karola Wojtyły, która znajduje wykorzystanie w teologii papieskiego nauczania, stawia owocnie opór dyktaturze relatywizmu i rozmywaniu granic między tym, co jest prawdą, a tym, co jest kłamstwem; co za tym idzie – między tym, co dobre, i tym, co złe.

a) Książki, artykuły naukowe i popularnonaukowe:

1. *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Lublin 2012, ss. 259.
2. *Elementarz człowieka wolnego. Szkic antropologiczny nakreślony przez Papieża Polaka w opartych na Dekalogu homiliach do rodaków z 1991 roku*, Pelplin 2014, ss. 136.
3. *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II* [autoprezentacja doktoratu], „Teologia w Polsce” 2010(4) nr 2, s. 347-356.
4. *Duch Święty gwarantem zmartwychwstania ciał. Sprawozdanie z prezentacji książki: „Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II” (Lublin 2012)*, „Studia Pelplińskie” 2013 t. 46, s. 275-283.
5. *Kobieta w „teologii ciała” Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2011 nr 19, s. 247-272.
6. *Ewangelia ludzkiej cielesności*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2011 t. 3(58), s. 81-97.
7. *Przeżywanie ojcostwa w nauczaniu bł. Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2011 nr 20, s. 253-284.
8. *Ojcostwo i św. Józef*, „Studia Pelplińskie” 2012 t. 45, s. 11-19.
9. *Wolność stworzona. Mały szkic antropologiczny nakreślony na podstawie opartych na Dekalogu homiliach Papieża Polaka do rodaków z 1991 roku*, „Teologia w Polsce” 2012(6) nr 2, s. 53-70.
10. *Miłość Boga w nauczaniu Jana Pawła II*, „Verbum Vitae” 2013 nr 23, s. 225-243.
11. *Wolność odkupiona. O Dekalogu w homiliach papieskich z 1991*, „Studia Pelplińskie” 2013 t. 46, s. 145-162.
12. *Wolność w komunii. Analiza teologicznego przesłania homilii Papieża Polaka wygłoszonych w Ojczyźnie w 1991*, „Roczniki Teologiczne” 2014 t. 61, z. 2, s. 115-133.
13. *Jak mówić o miłości mężczyzny i kobiety? Przyczynek do antropologii teologicznej*, „Studia Pelplińskie” 2014 t. 47, s. 195-206.
14. *Człowiek jest dzieckiem miłości, nie przypadku. Zarys teologii stworzenia według Jana Pawła II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2014(52) nr 1, s. 59-78.
15. *Bóg Odkupienia. Zarys soteriologii św. Jana Pawła II*, „Teologia i Człowiek” 2015 t. 29, nr 1, s. 11-29.
16. *O człowieku w świetle miłości Trójjedynego. Teologia Jana Pawła II*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2015 t. 28, nr 2, s. 64-77.
17. *W szkole miłosierdzia Bożego u św. Jana Pawła II i Benedykta XVI*, „Studia Pelplińskie” 2015 t. 48, s. 133-153.
18. *Mąż i żona – dzieci jednego Ojca. Personalistyczny przyczynek do protologii integralnej*, „Studia Pelplińskie” 2016 t. 49, s. 185-199.

19. *Jan Paweł II – orędownik prawdy. Kto żyje dla Chrystusa, jest „prawdziwy”*, w: *Świętymi bądźcie. Konferencje dla pielgrzymów i nie tylko, w nurcie nauczania Jana Pawła II*, red. A. Szopiński, Pelplin 2014, s. 59-73.
20. *Apostołowie miłosierdzia (Jan Paweł II i Benedykt XVI)*, „Obecni” 2014 nr 2(29), s. 65-74.

b) Wykłady i referaty:

1. *Ewangelia ludzkiej cielesności*. Wykład wygłoszony 17 marca 2011 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.
2. „*Równi aniołom*” (Łk 20, 36). *Przyczynek do eschatologii płci*. Wykład wygłoszony 21 marca 2012 r. na zebraniu Towarzystwa Naukowego KUL (WT).
3. *Jak mówić o miłości mężczyzny i kobiety? Przyczynek do antropologii teologicznej*. Referat wygłoszony 5 lutego 2013 r. w Zamościu na *Spotkaniu Diecezjalnych Duszpasterzy Rodzin i Doradców Życia Rodzinnego* z rejonu południowo-wschodniego.
4. *Duch Święty gwarantem zmartwychwstania ciała*. Wykład wygłoszony 13 maja 2013 r. w ramach *X Wykładów Otwartych z Pneumatologii (Nadzieja – Duch Święty – Kościół)* przy okazji prezentacji książki *Teologiczna wizja cielesności człowieka w nauczaniu Karola Wojtyły – Jana Pawła II* (Lublin 2012).
5. *Natura i osoba*. Wykład wygłoszony 18 kwietnia 2013 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.
6. *Od grobu i klatki ku wyzwoleniu – o ludzkim cielesności i człowieku*. Wykład otwarty w cyklu *Cielesność po ludzku*, wygłoszony 21 stycznia 2015 r. w Toruniu na Wydziale Teologicznym UMK.
7. „*Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*” – *teologia ludzkiego ciała św. Jana Pawła II*. Referat na Sympozjum Człocieli Miłosierdzia Bożego w Częstochowie, 25-26 kwietnia 2015 r. Referat wygłoszono 26 kwietnia 2015 r. w Sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Częstochowie.

D) Popularyzacja katolickiej dogmatyki w optyce duchowości

Jeśli prawdą jest, że teologia duchowości, to „dogmat w ruchu”, to należy więcej uwagi poświęcić zagadnieniu wzajemnej relacji poszczególnych traktatów dogmatycznych i zagadnień z zakresu teologii duchowości (ascetyki). Wspólnym mianownikiem obu dyscyplin teologicznych jest powołanie człowieka do pełni szczęścia w zjednoczeniu w Trójcą Świętą. Prowadzą do tego konkretne praktyki, przeżywane zgodnie z duchem Ewangelii i ludzką naturą, otwartą na nadprzyrodzoność.

Zagrażający obecnie ortodoksyjności nauczania teologów nurt modernistyczny (relatywizm, okazjonalizm, subiektywizm, laicyzm) domaga się wprowadzenia do budowanych koncepcji teoretycznych praktycznych implikacji natury moralnej, duchowej i pastoralnej. Przedstawione niżej publikacje starają się służyć temu postulatowi. Podstawowe prawdy wiary, często dla wiernych i poszukujących wiary, mało zrozumiałe, potrzebują prostszej formy przekazu, która nie rezygnuje z wierności Magisterium Kościoła przez tzw. dostosowanie do zdolności słuchających i ich osobistych przekonań, ale ukazuje bogactwo wiary w sposób przystępny i adekwatny do zdolności percepcyjnych słuchacza czy czytelnika. Celem popularyzowania dogmatyki katolickiej jest odpowiedź na potrzebę najbardziej aktualną, jaką jest dziś tęsknota wierzących za jasną wykładnią moralną (*ethos*), która opiera się na pewnych podstawach doktrynalnych (*logos*).

a) Książki i artykuły popularnonaukowe:

1. *Syn Niepokalanej Oblubienicy. Miłosierdzie Ojca wszelkiego stworzenia. Zarys dogmatyki katolickiej*, Pelplin 2023, ss. 294.
2. *Pieśń dla Pana na osiem akordów. Teologia na usługach miłości*, Toruń 2016, ss. 240.
3. „*Nie chcę Wam Go wydać, ale ofiarować za Was*”. *O duchowości kapłańskiej dla kleryków i nie tylko*, Pelplin 2021, ss. 160.
4. „*Grzechy wołające o pomstę do nieba*”, czyli o wartości ludzkiego życia, oblubieńczości, wolności, płaczu i pracy, w: *Bądźmy świadkami miłości. Konferencje dla pielgrzymów i nie tylko...*, red. A. Szopiński, Pelplin 2010, s. 133-149.
5. *W obronie miłości. O sędzie Chrystusa nad światem*, w: *W komunii z Bogiem. Konferencje dla pielgrzymów i nie tylko, na kanwie Składu Apostolskiego*, red. A. Szopiński, Pelplin 2011, s. 95-110.
6. *Trudne drogi miłości, czyli o powołaniu do ofiary*, w: *Kościół naszym domem. Konferencje o różnorodności powołań w Kościele dla pielgrzymów i nie tylko...*, red. A. Szopiński, Pelplin 2012, s. 53-65.
7. *Być szczęśliwym dziś. Marzenie czy rzeczywistość?*, „*Obecni*” 2012 nr 1(24), s. 27-39
8. „*Uwierzyłem i wiem*”, czyli o Miłości, która wszystko tłumaczy, w: *Być solą ziemi. Konferencje dla pielgrzymów i nie tylko, na Rok Wiary*, red. A. Szopiński, Pelplin 2013, s. 36-50.
9. *Co z ciałem w celibacie według Karola Wojtyły?*, „*Pastores*” 2014 nr 1(62), s. 16-25.
10. *Słabość i siła – wspólnoty „Wiara i Światło”*, „*Pastores*” 2015 nr 1(66), s. 149-156.
11. *Miłosierdzie Boga w Jego Ojcostwie*, w: *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią. Konferencje o miłosierdziu Boga dla pielgrzymów i nie tylko...*, red. A. Szopiński, Pelplin 2016, s. 22-38
12. *Chrześcijańska asceza przez wieki*, „*Pastores*” 2018 nr 2(79), s. 19-31.
13. *Ogród modlitwy. O owocach trwania przed Ojcem*, w: *Idziemy do Matki, krzyż swój dźwigając. Konferencje nie tylko dla pielgrzymów*, red. S. Kunka, Pelplin 2018, s. 29-46.
14. *Szata czystości*, „*Pastores*” 2019 nr 2(83), s. 25-33.
15. *Czystość buduje fundamenty szczęścia*, w: *Zbudować dom dla Pana. Konferencje nie tylko dla pielgrzymów*, red. S. Kunka, Pelplin 2019, s. 29-41.
16. *Ile kosztuje teologia ciała*, „*Pastores*” 2020 nr 1(86), s. 111-121.
17. *O Matce sercem syna* [posłowie], w: Ks. Jan Twardowski, *Zawsze obecna. Rozważania o życiu Matki Bożej*, opr. A. Iwanowska, Pelplin 2020, s. 261-267.
18. *O Matce sercem syna* [posłowie], w: Ks. Jan Twardowski, *Matka dla wszystkich. Rozważania na uroczystości, święta i wspomnienia Najświętszej Maryi Panny*, opr. A. Iwanowska, Pelplin 2021, s. 345-353.
19. *O Matce sercem syna* [posłowie], w: Ks. Jan Twardowski, *Jak troskliwa matka. Rozważania na nabożeństwa majowe, różańcowe oraz roraty*, opr. A. Iwanowska, Pelplin 2021, s. 211-218.

b) Redakcje:

1. *Z Niepokalaną zwyciężymy! Konferencje nie tylko dla pielgrzymów w 100. rocznicę objawień fatimskich*, red. S. Kunka, Pelplin 2017.
2. *Idziemy do Matki, krzyż swój dźwigając. Konferencje nie tylko dla pielgrzymów*, red. S. Kunka, Pelplin 2018.

3. *Zbudować dom dla Pana. Konferencje nie tylko dla pielgrzymów*, red. S. Kunka, Pelplin 2019.
4. *Zjednoczeni w Niepokalanym Sercu Pełnej Łaski. „KeCHARITOmene”. Modlitewnik*, opr. S. Kunka, Pelplin 2020, 2021² popraw., 2023³.

c). Wykłady i referaty:

1. *Życie a ojcostwo – dar Boga czy moja samorealizacja?* Referat wygłoszony 23 października 2021 r. w Pelplinie w ramach *XXI Pelplińskich Spotkań Duszpasterskich: Św. Józef – Oblubienic Dziewicy i Opiekun Boga. Wiara, męstwo i rodzina*.

III. Aktywność naukowa poza uczelnią i o zasięgu międzynarodowym

A) Współpraca z WT Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

a) Wydane artykuły w recenzowanym czasopiśmie naukowym „Polonia Sacra”

1. *Szkic do teologii ludzkiej płciowości*, „Polonia Sacra” 2012 nr 31(75), s. 177-198.
[http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15633_ps_521]
2. *Grzech pierwotny a obraz Boży w człowieku*, „Polonia Sacra” 2014 nr 4(37), s. 59-79.
[http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_15633_ps_739]

b) Referaty wygłoszone w ramach wykładów otwartych [Załącznik C]

1. *Ewangelia ludzkiej cielesności*. Wykład wygłoszony 17 marca 2011 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II UPJP2 w Krakowie.
2. *Natura i osoba*. Wykład wygłoszony 18 kwietnia 2013 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II UPJP2 w Krakowie.
3. *O Matce Bożej*. Wykład wygłoszony 14 marca 2019 r. w ramach cyklu wykładów otwartych *Jan Paweł II. Posługa myślenia* w Ośrodku Badań nad Myślą Jana Pawła II UPJP2 w Krakowie.

c) Tygodniowy staż naukowo-dydaktyczny na WT UPJP2 w Krakowie (grudzień 2023 r.) [Załącznik D]

W ramach stażu przeprowadzone zostały wykłady dla studentów teologii specjalności kapłańskiej, katechetyczno-pastoralnej i teologii systematycznej. Stażysta aktywnie uczestniczył w seminarium naukowym dla magistrantów oraz w seminarium naukowym w szkole doktorskiej, przeprowadził kwerendę naukową w Bibliotece Głównej oraz odbył konsultacje z pracownikami Wydziału Teologicznego. W ramach konsultacji podjęte zostały szczególnie kwestie dotyczące jednoczącej wizji teologicznej oraz reinterpretacji katolickiej soteriologii i współczesnej mariologii.

B) Współpraca z WT Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

a) Artykuł wydany w recenzowanym czasopiśmie naukowym „Studia Theologica Varsaviensia”

1. *Człowiek jest dzieckiem miłości, nie przypadku. Zarys teologii stworzenia według Jana Pawła II*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2014(52) nr 1, s. 59-78.

b) Referaty wygłoszone w ramach konferencji naukowych na UKSW [Załącznik E]

1. *Wolność oddana Niepokalanej. Przesłanie maryjne Pierwszej Pielgrzymki św. Jana Pawła II do Ojczyzny*. Referat wygłoszony 23 maja 2019 r. w Ołtarzewie w ramach konferencji naukowej *Jan Paweł II i polska wolność. 40-lecie Pierwszej Pielgrzymki do Ojczyzny*.
2. *Dogmat Niepokalanego Poczęcia w optyce teologii ciała*. Referat wygłoszony 23 października 2020 r. w ramach konferencji naukowej *Jana Pawła II teologia ciała. Ołtarzewskie Dni Apostolstwa 2020 (WSD w Ołtarzewie); on-line*.

c) Tygodniowy staż naukowo-dydaktyczny na WT UKSW w Warszawie [Załącznik F]

W ramach stażu przeprowadzony został wykład na temat reinterpretacji dogmatów maryjnych dla studentów teologii (w ramach monografu z dogmatyki dla uczestników specjalistycznych studiów teologii). Stażysta uczestniczył także w wykładach z ekumenizmu i religiologii prowadzonych przez profesorów WT. Wziął również czynny udział w seminarium naukowym dla magistrantów i uczestników Szkoły doktorskiej. Zapoznał się z warsztatem badawczym i tematami przygotowywanych prac przez studentów. Przeprowadzone zostały także konsultacje naukowe z pracownikami WT, a w ramach poszerzenia obszaru badań z zakresu chrystologii integralnej i mariologii obiektywnej stażysta dokonał kwerendy bibliotecznej.

C) Artykuły w czasopismach zagranicznych i wykład w języku angielskim:

1. *Le Corps de Dieu de la Vierge Immaculée*, "Communio" 2020(3) nr 1(5), s. 100-113 [édition en français pour le Rwanda].
2. *The Eternal Plan of the Father and the Immaculate Conception of the Mother: The Foundations of an Objective Mariology in the Theology of Blessed John Duns Scotus*, "Religions" 2022 t. 13(12), nr 1210 [<https://doi.org/10.3390/rel13121210>]. [*The Virgin Mary in the Middle Ages and the Renaissance. Devotion and Iconography*, red. J. M. Salvador-González, Madrid–Basel 2023, s. 211-219; https://www.mdpi.com/journal/religions/special_issues/4F1WM348P0].
3. *Is a Theological Synthesis Still Possible? The Paradigm of Objective Mariology*, "Religions" 2023 t. 14(7), nr 831 [<https://doi.org/10.3390/rel14070831>].
4. Wykład dla obcokrajowców w j. angielskim w ramach Systematic Theology. Doctoral Studies in English: *Christian soteriology* [obligatory lectures] (KUL, rok 2014-2015, sem. I; http://www.kul.pl/files/862/Theology_in_English.pdf) [Załącznik G].

ks. Sławomir Kunka